

1

אונקלוס

ויקרא ו צו

עז

וידבר יהוה אל משה לאמר: ב צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת

לקח בהיר

רש"י

(א) פי כל מקום ששינתה תורה מלשון הרגיל, מלומר דבר או אמור, ואמר לו, הלא דבר הוא, ולא לחנם עשה זאת, והנה חזן ממה שלמדו חז"ל בקידושין כל זאת מן הכתובים, ותוך ממה שתיבטח לו הוא מבני הכבד, ומזקות ואמנות הוא אומר, הסבירה והדעת נוחתם שהלוי הוא ענין פקידה, הפך

השאלה והתחונות, השייך מן המלך אל העם או מאב לבנו ומן ארון לעבדו, לזה פשוט הוא שכאשר ראינו שמדבר תורתנו הק' ליתן לנו מלוחותיו בלשון דיבור ואמירה ובמקומות אחרים שינה לומר בלשון זווה, טעמו הוא, שבענין הזה ובמלואה הזאת צריך לזרז אותנו שלא להתרשל, וענין התרשלות יכול להיות בכמה אופנים, כגון לשלח את הטמאים מחוץ למחנה דבר זה מן העבודות הקשות ביותר לפגוע באנשים ולהכריחם נגד רצונם ורצון כל המשפחה והשבט כידוע, או ענין הגמלות לעשות כרצון איש ואיש, ולפעמים צריך המושל לזרז מפני שרצונו שיעשה פקודתו תיכף ומיד, גם פעמים לרצונו שבמשך הזמן יהיה המלואה כמלות אנשים מלומדה ויגרום התרשלות בדבר, אבל לרצונו שיהיה חק קבוע ולא יעבור, לזה אומר דבריו בדרך זווה ופקידה, ובמה שלפנינו אמרו חז"ל כונת הכתוב בזירוזו להיוחס קרבנות (פרשה זו מדבר בכל הקרבנות כולם) נוהגים מיד (אפילו במדבר), ובפרט עולת התמיד שאינה נריכה שום סיבה, כמו עולה שצריך מי שהוא להתנדב או חטאת ואשם שבחטא תלוי או מוספים שבזמן הם תלויים, גם היה דעת עליון שבענין הקרבנות הוצרך לזרז שלא יבא גם התרשלות במשך הזמן והדורות, ובא ר' שמעון להוסיף (ולא לחלוק שלא אמר ר' שמעון אומר, ועוד נשמע מאומרו "בזימור" צריך לזרז שפירושו אמת שצריך זירוז מיד ולדורות אבל ביותר וכו') שחזן מהנהוג ב' דברים יש עוד חסרון כים, ודבר ידוע הוא שדעת אדם ורצונו נמשך אחר ממונו והוגו, ובה ישבו רז"ל קושיא. שיש בענין, אם רצון הכתוב להוילא חייב קרבנות או קרבן עולה בלשון זווה למה המתין עד עתה ולא בתחילת פ' ויקרא, כי שם היה המדובר בעולת נדבה ונדבה לא שייך זירוז כל כך כמונן (לבוש): (ב) רצו בזה הפירושים מה זה חסרון כים יותר מבשאר מצות אשר רובם ככולם תלויים בדמים, ואביא קצת מהם, יש אומרים חסרון כים לבעלים בקרבן עולה שאין להם זה כלום (משא"כ בשלמים או בחטאת שיש לו כפרה ויזאל זה ידי חובתו) לזה לא יתשלחו הכהנים כדי לעשות חשק על להבא ולא להפך (לבוש), יש אומרים שהכהנים ירצו ויבקשו להקריב שאר קרבנות שיש להם חלק בבשר, ועבודת העולה יהיה מונח בקרבן זווה (ד"ד), יש אומרים שעבודת הכהנים בכלל יהיה נבזה ונשפל שאין להם פרנסה אחרת כגון מסחר או שדות וכרמים, והרמב"ן ז"ל כתב שזה שייך על אומרו זה קרבן אהרן ובניו שמנחותיהם כולו כליה, ויש אומרים ששייך על הולאת הדשן שצריך בגדים אחרים, והאור החיים הק' כתב ששייך על העצים שהאש אוכל אותם כל הלילה בלי זורך, גם היה שם מדורה מיוחדת רק כדי לקיים אש תמיד וגו', והמקווי ז"ל אומר לפי שהדין שכהן

אור החיים

(1) ב. צו את אהרן. אמרו ז"ל בתי"ב אין לו אלה זירוח) מיד ולדורות ח"ר שמעון ביותר וכו' כל מקום שיש חסרון כים ע"כ, הנה לתי"ב יש כאן זירוח) ללד מה שגדלו פרטי דיני העולה בלילה, מה שאין משפט דומה לה בכל

אור בהיר

(א) בא לתרץ למה שינה ואמר לו ולא אמר דבר. (ב) חז"ל (קדושין כט.) למדו זאת מלו את יהושע ומזקיהו ואמליהו. (ג) פי למה צריך כאן זירוז יותר משאר מצות הנוהגים מיד ולדורות. (ד) הרי עששה אותו מיד, כ"כ הכא לו פירושו מיד, ומה שהוא לדורות למדין (קדושין כ"ט.) מע"ו, דכתיב מן היום אשר לזה ה' והאלה לדורותיכם. (ה) ולמה צריך לימוד על זה, פשיטא, כשאר

ז"ל (בפסיקת ישראל אומר והתמידים נוג ע"כ, הרי שי וחסרון כים לאו דוקא חז וי"א כי היה כים, וי"א חז נשפיע על ה כים לככהן שה לו זכות צהם צה אלא עור נראה שהוא מ"ה) ג' מעג עליה כלום ח על פרע זה א אחד מהקרבנ הלילה, וגם י כים הוא ללד דבר גדול דכה וערך עליה יהיה דבר העולה ע"כ, הקדשים שה פסולים וכו' הנעשה קודני רבים שיש בו שנתו ואם הי וללד שאומרי שחר הרי זה שעות לקדשיכ

מצות. (1) הנה יהיה נימן העולה "פסולים", אמרו ואפילו מילי דחם נעשה בן שנה זה בכל פרטי דרשור

שאר מורה בדולה היא בדולה - מ:כזג השורה עם המצות הא/כז

העלה הוא העלה על מוקדה על דמתוקרא על מדבחה כד

מ זעירא

לקט בהיר

רש"י

המפגל או מנבל היתה צאונס בשוגג ובפשיעה פטור מלשם, לזה זרזו הכתוב ביותר שלא לגרום סכרון כיס במעוה הקדש או בממון חצירו כי עון פלילי היא זאת, וכן: ג) ר"ל הגם שנאמרו הקרבנות כולם ודיניהם צ" ויקרא, חזרו ונשנו כאן משום פרטי ההלכות שנחמדשו בהם, כגון ששם גמר הענין באומרו והקטירו, וכאן ממשיך פרטי דיני ההקטרה שיכול להיות כל הלילה אחר שזרקו דמם ציום, וזה פשוטו, ורז"ל הוסיפו ללמוד הלכות מריצוי ומיעוט שיש בכתוב דלקמן: ד) אמר קתם חלבים ואזורים שפירושו כל מיני קרבנות, ולפי"ז אין פ"י עולה קרבן עולה אלא פירושו זאת תורחם של אותן דברים הנריכים לעלות על המזבח, ומהו תורחם, שיכולים לעלות כל הלילה: ה) שהיה די לומר העולה (פ"י הנריך לעלות) עולה על המזבח כל הלילה, ומינת תורה

ללמד^א על הקטר חלבים ואזורים^ב שיהא* כשר כל הלילה (ת"כ - מגילה כ"ג), וללמד על הפסולים אחיה אם עלה ירד ואחיה אם עלה לא ירד, שכל תורה* לרבות הוא צה"ל, לומר תורה אחת לכל העולים, ואפילו פסולין שאם עלו לא ירדו (ת"כ - זבחים כ"ג): הווא העלה. למעט* את הרוצב ואת הנרצב וכיוצא בהן

שינוי נוסחאות • שהיא • תורת • מעט

אור החיים

העולה שניה, למעט כשחטה צלילה, ושנשפך דמה, ושינא דמיו חוץ לקלעים, אלו אם עלו ירדו, אבל הן, חצת היולא, והעמא וכו' אם עלו לא ירדו, וכל שאר הפסולים אם עלו לא ירדו, כי חיצת תורת ריצוי היא, וזה שיעור הכתוב זאת תורת העולה היא העולה פ"י כל שעלתה על מוקדה וכו' תורת עולה יש לה, ואין לך בה פיסול אלא קודם שעלתה, אבל אם עלתה על מוקדה על המזבח תורת עולה יש לה בכל גוונא, וכל הפסולים עהרם המזבח זולת ג' דברים שמיעט כחכר, שלא היה לו לומר אלא תורת העולה עולה על מוקדה, ואמר זאת, היא, וה"א, למעט כחכר:

זאת לצד דריש ר"ש"י ולא מהיה העולה, כי אין לריך לר"ש מיעוטים רבים לפרטים שאמר בהם אם יעלו ירדו כמו שמיעט ר"י ג' מג' מיעוטים, שאם באנו לומר כן לריכים אנו למיעוטים רבים מלכפור, כי רבים הם הפרטים שהזכיר ר"ש שעליהם בא המיעוט, אלא ודאי כי ממיעוט אחת מיעט הכל, כל שאין פיסולו בקודש אין הקודש מקבלו וכיון שאין לריך אלא מיעוט אחד וקתני ליה צברייתא (זבחים פ"ד) ת"ל זאת, מנין לרש"י לומר שדורש היא העולה, ותמלא שאמרו צבוריות (דף צ"ג) על מתניתא דקתני נפש אחת וכו' הרי אלו מיעוטים העושה מפי עצמו וכו', ומוקים הש"ס הצרייתא כרי יהודה, ופריך דלמא ר"ש היא, ומשני מאן שמעת ליה דדריש מיעוט כהאי"ל רבי יהודה דתניא זאת תורת העולה הוא העולה הרי אלו מיעוטים, הרי כי ר"ש לא דריש מיעוט:

על מוקדה על המזבח. י"י יתבאר ע"ד אומרם צפרק המזבח מקדש (דף פ"ה) כל אלו שאם

אור בהיר

העולה, לומר היא יעלה. יב) וכל פסול שנעשה קודם צואו לעזרה. יג) פ"י אל תאמר שר"ש הגם שאמר מינת זאת כוונתו על היא העולה אלא שלא גמר דבריו. יד) פ"י מיעוט פרטי. ודע כי פלוגתא זו מובאה ב' פעמים, בת"כ כאן וגם בזבחים פ"ד, ולשון זה "ת"ל זאת" איתא בזבחים, אבל בת"כ ח"ל ת"ל זאת היא העולה הרי אלו מיעוטים עכ"ל, וקושיית רבינו על רש"י הוא שהרי צרי הוא ובהכרח לומר שנוסח הש"ס מדויק ולא הלשון של ת"כ, כי באמת אין כאן לר"ש אפי' בת"כ אלא מיעוט אחד, וכמו שאמרו בפירוש צבוריות, ולא הי"ל לרש"י לדרוש הדרוש על מינת היא העולה, אבל כבודו של רש"י במקומו מונח, כי ודאי שמודה ר"ש שמינת "היא" ומינת העולה מיעוטים הם, אלא שסובר שמאמר שג' מיעוטים נאמרו הכל במאמר אחד נחשבו לא, וא"כ דעת רש"י ז"ל שאין להקפיד באיזה מיעוט מהמיעוטים תלין הדרוש, וכסברא זאת כתב רבינו המחבר ז"ל בעלמו בפ' אחרי י"ז ג' ד"ה איש איש עיי"ש. (בד' וכו')

עלו לא ירדו, אלא שלא משו יעלו, והגם דעלמות וכו' ללא נפקא האברים וכו' שאם עלו לא בהם האור כנגד אותם; אותם שעדיין אמר על הכז על המוקדה הכתוב לומר ולהם הקדים על המזבח אינה מוקדה לרשום הדרג ממש לענין שיה שאלו צו המזבח כחכר ר"ג סובר כ עלה לא ירד דוקא ולא ובדרך ר איש ישראל ו נראה למי דו ת"ע, והן ה גלות לצד או צבני ישראל

3

הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלֵּילָה עַד־הַבֶּקֶר וְאֵשׁ
הַמִּזְבֵּחַ תֹּקֵד בּוֹ: וְלִבְשׁ הַבְּהֵן מְדוּ
בָד וּמְכַנְסֵי־בָד יִלְבֹּשׁ עַל־בָּשָׂרוֹ
וְהָרִים אֶת־הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ

לִיָּאָה עַד צַפְרָא וְאַשְׁתָּא
דְּמַדְבָּחָא תְּהָא יִקְרָא בְּהַ:
ג וְיִלְבֹּשׁ כְּהֵנָּה לְבוּשֵׁין דְּבוּזָן
וּמְכַנְסֵין דְּבוּזָן יִלְבֹּשׁ עַל בָּשְׂרָה
וְיַפְרֹשׁ יָת קַמְמָא דִּי תִיכּוּל

רש"י

לקט בהיר

שלא היה פסולן בקדש, שנפסלו קודם שצאו לעזרה
(שם - סע): (ג) מדו בד. הוא הכתונת, ומכ ת"ל
מדו, שחבא כמדתו (ח"כ - יומא כ"ג): על בשרו.
שלא יבא דבר חוץ^ה בינתיים (ח"כ - ערכין ג'): והרים
את הדשן. היה חותה מלא מחתכה^ה מן המאכלות
הפנימיות ונותן במזרחו של כבש^ה (שם - סע):
הדשן אשר תאכל האש את העלה. ועשאתו
דשן^ה, מאותו דשן ירים תרומה ושמו אלל המזבח

ריבוי הוא, שאפילו אינו צריך לעלות ואינו צדין שיעלה,
והכהן העולה אותו בין בשוגג ובין במזיד נעשה דינו כמו
אותו שצריך לעלות (ואין נכללים בזה נסקים שאין עלייתם
מחמת ענשם אלא מחמת הקרבן - גמרא), אבל מיצת
"הוא" העולה גם כן מיוחד הוא, והוא מיעוט, שדוקא הוא
יעלה הכשר שהיה המדובר בו, לזה אמרו מו"ל לקיים
שניהם, שאותן פסולין שלא היו יכולים להעשות רק אחד
הקדשם ורק אחר שצאו בעזרה, כגון הלן, והנשפך דמו בלי
זריקה, והנטמא, הסבא נותנת שעל זה בא הריבוי, אבל

אותם פסולים שלא היה פסולן בקודש פי' לא מחמת שנקדשו נפסלו כגון בעל מום, או נעבד וכו' הגם שהוממה בעזרה על
זו בא המיעוט, ופשוט הוא שאם נעשה הפסול קודם שהוקדש, שירד אחר שעלה, שהלא אין הקדשם הקדש, שאין קדושין
מופסים בבעל מום, ונשארו חולין, ובלא פסוק זה ידענו שאין חולין קרבין על המזבח (גמרא): (ו) והוא מלשון בגד, כמו
(ש"א י"ז ל"ח) וילבש שאלו את דוד מדיו, והמיצה גור ממיצת מזה, שהמלבוש נעשה למדת האדם, וראייה היה לכחוב
מדתו שהיה"א נהפך למי"ו, כמו תורה תורתו, אך מנינו שחסר כגון (איוב י"א ט') ארכה מארץ מזה, שהיה צריך להיות
מדתה (רא"ם), ומדאמר בכינוי מדו שפירושו מלבוש "שלו" שמיוחד לו, א"כ הוא אחד מבגדי כהונה ולא בגדי מול,
והמכנסים כתיב אחריו לבדו האצט והמנפפת אינם מלבושים כמו אלו הב' א"כ בהכרח שהוא הכתונת, ועל זה קשה מה ח"ל
מדו פי' ממה נפשך קשה, אם עבודה זו לריכה בגדי כהונה היכן הם שאר צ' הבגדים אצט ומנפפת הלא ד' בגדים מעכבין
זה את זה, והכתוב אמר בלשון יחיד מדו ולא אמר מדיו, ואם אינה לריכה בגדי כהונה למה א"כ הכתונת והמכנסים, לזה
תייך שפשוט הוא שצריך ד' בגדי כהונה (גמרא), ואין הכתוב צריך לאומרו, אלא אמר צ' בגדים אלו שרנונו לחדש זהם
שהכתונת צריך להיות כמדתו, והמכנסים צריך להיות דבוק על צפרו בלי תצ"ה (רמב"ן), אבל באצט לא שייך כמדתו
שפשוט צריך להיות ארוך כדי לחגור ולקשר, וכן המנפפת יפול על פניו או יפול מעל ראשו, והמכנסים בהדיא כתיב זהו
ממתנים ועד ירכים יהיו, ומה שכתוב בש"מ שצריך לאשמעינן דוקא בכתונת לפי שהיה מלבוש התחתון ויש בגדים אחרים
למעלה ממנו והוא אמינא שאין צריך כמדתו שאינו נראה לחוץ, וזה אינו, כי לא היה עליו שום בגד אחר (חוץ מד' כנפות
והחגורה) שאל"כ עבודתו פסולה במרובה בגדים: (ז) פירש"י ציומא כאן לימדך שיהא כחונת כהנים למדת קומתו (מן
לוארו עד הארץ) לא נגרות (על הקרקע) ולא מסולקות (מן הארץ) והכי אמרינן בוצחים (י"ח). עכ"ל, ויש בוצחים ת"ר
היו מרושלין (נגררים בקרקע - רש"י) מסולקין (מן הקרקע מתוך שהן קררים - רש"י) משוחקים (ישנים - רש"י) ועבד
עבודתו כשרה (ואע"ג דכתיב מדו בד שחבא כמדתו מזה בעלמא היא ולא לעכב - רש"י) עכ"ל הגמ': (ח) כן הוא
בת"כ ובגמ' ערכין, אבל ציומא שלא יבא דבר קודם למכנסים, ובאר רש"י בגמ' ערכין, חוץ ממה שהת"כ מעיד עליו, זה
יותר פשוטו, אבל גם זאת אמת שצריך להיות ראשון שבבגדים, ואפשר שטעות נפל בש"ס יומא, ומפסוק אחר דרשו אותו
חו"ל כפ' אחרי דכתיב שם ומכנסים בד יהיו על צפרו (נח"י): (ט) פי' כן היה עושה שלקח מלא מחמה שהיה בידו, אבל
החיוב למדו בגמ' בג"ש והרים מקמי'ה שצריך לכל הפחות שיעור מלא קוממו, ואת אחי רש"י לאשמעינן כאן שהגם
דכתיב את הדשן אשר מן הסתם פירושו כל הדשן אעפ"כ לא היה אלא לכל היותר מלא מחמה, דכתיב והרים ולא אמר
והסיר, וזה מכריח שהיה דוקא חלק קטן מן הדשן שהיה שם כפירוש מיצת הרמה (ג"א): (י) ששם היה נשרף לגמרי
כדלקמן בדיבור הסמוך: (יא) וכמו שמבואר לעיל (א' ט"ו) בעולת העוף שהימה מקום הדשן במזרחה של כבש ובדירומה
של מזבח עיי"ש: (יב) הכוונה בזה שצאומרו והרים את הדשן נשלה המאמר ומקושר הוא למאמר האחר ושמו אלל המזבח,

אשתא ית
וישונה בספר
ית לבושוה
אחרנין ונפק
למשריתא ל'
על מדבחה

(ח"ס): (על המו
מחזרין על המ
ונעל מן הפניו
(ח"כ - יומא מ"ה)
חובה, אלא ד
בגדים שהוא
צבן קדירה לו
ולבש בגדים א
והוציא את
רצה, * ואין
כ"ח), ואין זה
בכל יום (יומא
בו, ריבה כל
שנינו ונחאות - שבט
ומשליך אל האד
ישארו שם ישארו
הדיוקים שאמרנו
והכרחו הוא עו"
שמלובש בו, ובפנ
שלהיקשא נכתב,
להוצאת הדשן יי
פחותים מאותן;
יהיו טובים מן
להשמיענו דבר ז'
שזה הוא החיוב
אלא ללמד ולהזה
ולפי"ז אין עוד
על מה שיהיה ה
(אינו מליייר בזה
עכ"ל: (טז) בני
שבאמצע המזבח
כחפוח וכו' וכשו
אותו הדשן המ

4

בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאַרְמוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלָל
 מִחוּץ בְּחוּרִים מְרַחְבוֹת: כֹּה דָבַר כְּהֵנָּה נְאֻם-
 יְהוָה וְנַפְלֵה נְבִלַת הָאָדָם כְּדוֹמָן עַל-פְּנֵי
 הַשָּׂדֶה וּכְעֵמִיר מֵאַחֲרֵי הַקּוֹצֵר וְאִין
 מְאֻסָּף: ׀ אֲנִי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל →

ובבנותנא לשיצאה ינקון
 משוקא עולימין
 מרחובין: כא אתנבי כדנן
 אמר יי ותחרמי נבלתא
 ראנשא פויבל מבדר על
 אפי חקלא וכעמירא
 מבתר חצרא ולית
 דמכנש: כב כדנן אמר יי
 לא ישתבח שלמה בר דוד
 חכימא בחוכמתיה ולא
 ישתבח שמשון בר מנוח גברא
 רשיי

לא ישתבח שלמה בר דוד חכימא בחוכמתיה ולא ישתבח שמשון בר מנוח גברא רשיי

(כ) להכרית עולל מחוץ. מן השוק, כמו וחולות תשים לך דגמשק (מ"א כ לז): (כב) אל יתהלל חכם. אל תהללו לומר חכמים אנו, הנה דגברי מאסמס וחכמת מה לכם, אם השכלתם וידעתם אומי או תהללו

מצודת ציון

ב) בארמונותינו. מלשון ארמון ופלטין: עולל. כן יקראו ילדים רכים. כמו עוללים שאלו לחם (לפי ד ז): מחוץ. משוק: כא נבלת. כן נקרא פגז המת: כדומן. כובל: וכעמיר. כן נקרא אגודת שבלי התבואה. כמו ושכחת עומר (עניס כז יט): מאסף. ענין הכנסה: (כב) יתהלל. מלשון הלול והתפארות:
 הארץ, כמרביית הזבל על פני השדה, וכמרבית עומרי התבואה המושלכים מאחרי הקוצר אשר דרכו לעשות עומרים ומניחם על פני השדה והולך להלן לקצור עוד: ואין מאסף. אין מי יכנס את ההרוגים אל הקבר, כי הנשואים יתפחדו לצאת ממקום מחבואם: (כב) אל יתהלל חכם. כי לא יוכל להציל נפשו בחכמתו, והגבור לא יוכל להציל נפשו בגבורתו, והעשיר לא יפדה נפשו בעשרו. ואם כן אין להם להתהלל באלו, כי לא יבוא להם אז תועלת מאלה:

רד"ק

כלומר כי באה לנו הצרה פתאום שלא היינו נשמרים ממנה. ואעפ"י שהיו נביאי האמת אומרים זה אלינו חמיר, לא היינו שומעים אליהם ולא עלה על לבנו שתהיה, ואם תהיה שתהיה גדולה כזאת: עולל מחוץ. כי דרך העוללים לשחוק בשוק והבחורים ברחובות, והנה הם נכרתים משם: (כא) דבר כה נאום ה'. אמר האל לנביא דבר ואמור כה נאם השם, כמו כה אמר ה', אלא שנאם הוא שם המאמר: כדומן. כבר פירשנוהו למעלה (ח ט): וכעמיר מאחרי הקוצר. ששכחו הקוצר ונשאר מאחוריו ואין מאסף אותו, כן יהיו פגריהם כנשכחים על פני השדה ואין קובר אותם: (כב) כה

מדרשי חז"ל

(כב) אל יתהלל חכם בחכמתו וגו'. שילות היה מקלח מים ככאיסר, צוה המלך והרחיבוהו כדי שיתרכו מימיו ונתמעטו, וחזרו ומיעטוהו והיה מקלח מים, לקיים מה שנאמר: אל יתהלל חכם בחכמתו. (ערכין י:).
 כמה מתנות טובות ניתנו בעולם, חכמה גבורה ועושר, וזה אדם לאחת מהם נטל חמדת כל העולם. אימתי, בזמן שהן באות מן הקב"ה ובאות מן התורה, אבל גבורתו ועושרו של בשר ודם אינו כלום. שני חכמים עמדו בעולם

ועין ונגלגל
 מיה: יה אר
 ושתמע מציון
 ויזנא ביהונא
 חרובת ארעא
 פרניתהא
 געא נשיא
 דיי ותציה
 אמלי גבויהו
 בחרפנא על

עומינו לחץ:

זן הזלה ונטיפה
 שון משכן ומקום
 גורתה. חברתה:
 וכענין שנאמר
 ועותרות לבוא:
 ה קינה: (כ) כי
 דך שם בא אל

בקמ"ץ בוקף,
 יין קמצי"ן: כי
 השליכו אותנו
 אתכם (ויקרא יח
 מוכרח מביתו,
 המספד והנהי
 מן האנשים:
 ובהסגר שערי
 הנכנס בו דרך
 ים, לפיכך לא
 תמיד. ואמר
 בארמונותינו,

עונות אחריה,
 תה קינה. אבל
 מחה ה' אלהים
 (ח:).
 ר, כנס רגליך,
 ביתו עד בקר,
 ואומר מחוץ
 מחודרים אימה
 ז סוגר החלון,
 ק ס:

חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו
 אל יתהלל עשיר בעשרו: כג כי אם בוזאת
 יתהלל המתהלל השכל וידע אותו פי
 אני יהוה עשה חסד משפט וצדקה
 בארץ כי באלה חפצתי נאם יהוה: ט

בגבורתיה ולא ישתבח
 אחאב בר עמרי עתירא
 בעותריה: כג אלהין ברא
 ישתבח דמשחבת
 דחכים ואלוף למידע
 דחלתו ארי אנא י
 עבדנא חסדא ודין

דקשום וזכו בארעא א
 באלין רעוא קדמי אנ
 י: כד הא יומיא או
 אמר י ואסער על
 עממיא ערליא ו
 בית ישראל דדמן ע

רשי

נחמממס: (כג) השכל. כמו והכנז (שמות טו יא), אנטיליינט נלעז:

מצודת דוד

(כג) כי אם בוזאת יתהלל המתהלל. המשבח את עצמו ישבח את עצמו בוזאת, וחוזר ומפרש במה שהשכיל וידע אותי, אשר אני ה' ואין עוד מלבדי, והעושה צדקה לקבל את השבים ולהסיר מעליהם

רד"ק

העולם להנצל בהם. אלא במה ינצלו אותם שינצלו: (כג) השכל וידוע אותי. פירוש בהשכל אותי וידוע אותי. והשכל האל הוא שישכיל כי הוא אחד קדמון ואינו גוף, והוא בורא הכל ומשיגה על הכל, ומנהיג כל העולם בחכמתו עליונים ותחתונים. וידעת האל היא ללכת בדרכיו לעשות חסד משפט וצדקה, כי כן עושה אותם הוא בארץ, כלומר עם בני העולם, וההולך בדרכיו הוא יודע אותו, כמו שאמר (לקמן כב טריז) אבין הלוא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו, (כי) דן דין עני ואביון אז טוב לו) הלא היא הדעת אותי נאום ה', הנה כי מעשה המשפט והצדקה הוא ידעת האל. ובוזה נצולו דניאל וחבריו שגלו בחרבן הארץ עם גלות יהודה, וניצלו מן הקלון והבוזין שהיה מגיע לשאר השבויים, והיו נכבדים וגדולים בארץ גלותם. לפי שהיו צדיקים וחסידיים. ולא היה להם דרך להנצל מן הגלות, כי איך ישארו בארץ שלשה או ארבעה או אפילו עשרה: כי אם בוזאת. בוזאת התכונה שתהיה לו תכונה נפשית להשכיל ולדעת אותי. ומה שאמר כי אני ה', טעם למה שאמר וידוע אותי, כי בכלל וידוע אותי עשות חסד ומשפט וצדקה כמו

מדרשי חז"ל

הקנים, כיון שנפלה שעתו הכהו אכנר בחנית ולא היה בו כח לרוץ. "ולא לגיבורים המלחמה" זה אכנר, אמרו עליו שהיה בטוח בכוחו, ואמר אילולי היה לארץ מקום לאחוז בו הייתי מזעזעה. והיה כל מחנה ישראל שרוי בין שני ארכובותיו (מחמת גבהו), וכיון שנפלה שעתו הכהו יואב בן צרויה. באותה שעה חפש באכנר וכפתו בידו כפקעת של שתי, מיד עמדו כל ישראל לפניו, ואמרו לו: אדונינו, אם אתה הורגו מיד נשארנו כיחומים אשר אין להם אב ויבואו הפלשתים ויכוחו את נשינו ואת כל אשר לנו. אמר להם: ומה אעשה שכיבה את נרי, אמרו לו: תדון עמו לפני

מצודה

(כד) ופקדתי. ענין השגחה: כ. עד שלא והמשכיל את זאת ראוי ל התגבורות נבוכדנצר: ופקדו במקום שתיים, על כל מול ממ

מימון צ"ל פירש כן (מ"ג) שם החכמה נופל בלשון עב על השגת האמתיות אשר ת שמו, אמר והחכמה מאי ת ידיעת המלאכות איזו מלא בכם (שמות לה י), וכל אש ונופל על קנות מעלות המי: (כב), בישישים חכמה (איוב וההתחכמות, הבה נתחכמו הענין אמר (ש"ב יד ב) ויקו הענין חכמים המה להרע ענין החכמה מורה על ד פעמים יהיה החכמה ההיא שכליות או לקנות מעלות הקנין ולא שלמות כריאות הטובות, אין כל זה שלמור יחברך, שהיא החכמה האמ השמות חסד ומשפט וצ בגמילות הטובה, וכולל שנ למי שאין לו חק עליו כלל

ומה יתהלל האדם בעולם ה מעשרת אותו ונותנת לו חי (ע

(כה) על מצרים ועל יהו ופקדתי על כל מול כע מולים ומשכו להם ערלה, ו מצרים ועל יהודה וגו', על

7 בתב הרמב"ן המצוה החמישית שנגזרו בעבודתו שנאמר וענדתם את ה' אלהיכם וגו' ואומר ולעבדו בכל לבבכם אמר ז"ל ואע"פ שמהוה זו מן המצוות הכללות כלומר שאינן נמנות כמו שבארנו בעיקר הרביעי יש בו גם כן פרט והוא מצוה בתפלה ולשון ספרי ולעבדו זו תפלה וצמנתו של ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מנין לעיקר תפלה מן המצוות שנאמר את ה' אלהיך מירא ואומר מעבדו ואמרנו עבדו כמורהו עבדו כמקדשו כלומר ללכת עם להמפלל בו כמו שביאר שלמה, כל אלה דברי הרב. ואין נכונה דעה (א) שכבר נארו חכמים בגמרא תפלה דרבנן כמו שאמרנו בפ"ג דברכות (דף כ"א) לענין בעל קרי שקורא ק"ש ומבדיל על המזון לאחריו ואינו מתפלל והטעם בזה אלא ק"ש ובכרת המזון לדורייתא תפלה דרבנן ובגמרא סוכה (דף ל"ח) אמרו גבי תפלה דמגן ואם החמילו אין מפסיקין, והקשו מלובן דקמינו נוטל על שולחנו אלמא מפסיק והשיבו דרבך סימא מאי קושיא הא לדורייתא הא דרבנן, וכבר ראינו לו בהלכות תפלה אמר שחייב אדם מן המורה בתפלה בכל יום אלא שאין מנין התפלות ולא משנה התפלה מן המורה וכן כתב בזה המאמר במצוה עשירית שומני התפלה אין מן המורה אבל חובה עלמה היא מן המורה, וגם זה איננו נכון דענין שיעור קרי מתבדל על המזון ולאחריו מפני שהוא מן המורה ואינו מתפלל עד שיעור אפי' עמד כמה ימים בקריו, ועוד שמי שנאנס ולא התפלל בשחרית ובמנחה נחסק בעצמו ספק התפלל אס כן לפי דבריו של הרב היה נרץ לחזור ולהתפלל והספקו לעולם בכל ספק בתפלה שאינו חוזר ומתפלל מפני שהיא מדרבנן (ב) ואם אינה מצוה בכל יום ממי מהיה החובה הזאת המוטלת עלינו מה"מ שיתפלל יום אחד בשנה או בכל ימיו פעם אחת (ג) וכבר אמרו ברב יהודה לתלמידין יומין לתלמידין יומין הוה מגלי לפי שהיה עוסק במורה וסמך על מה ששמרו שבתים שהיו עוסקין בצורה מפסיקין לתקראת שמע ואין מפסיקין לתפלה שהיא דרבנן לעולם [כי אין לומר שחיות מה"מ

7 מצוה ה- הוא שצונו לעבדו, וכבר נכפל זה הצווי פעמים באמרו ועבדתם את ה' אלהיכם, ואמר ואותו תעבדו. ואע"פ שזה הצווי הוא גם כן מהצוויים הכוללים כמו שביארנו בשורש ד', הגה יש בו יחוד אחר שהוא צווי לתפלה. ולשון ספרי ולעבדו זו תפלה. ואמרו גם כן ולעבדו זו תלמוד, ובמשנתו

תפלתם אמנם חייב הוא להתפלל תפלה אחת כפי דעתו. (ב) ומה שממה עוד על דברי הרב שכבר נחצרו הגדול כי זמני התפלה אינן מן המורה ואמר שא"כ שאין חיוב מן המורה להתפלל בכל יום ממי יהיה החיוב, ו"ל שלא השגיח על דברי הרב שהרי הוא כתב בנימין מצוה עשה להתפלל בכל יום וכו' הרי שהמצוה בכל יום, ואם כתב אחר כך שומני התפלה אינן מן המורה פירושו שאין זמנה קצוץ שאינו עשה מן הימים שיתפלל כי מן המורה השרות כינו להתפלל באיזה שעה שירצה אלא שחכמים תקנו בזה זמנים הקרבת התמידים וזהו פירות תפלות כנגד תמידים מקוים לפי מה שכבר המגדל עז בתלמוד הלכות תפלה נחצרו הרב וכוון הוא. גם מה שאמר (ג) שרץ יהודה לא היה מתפלל אלא בכל ל' יום, וזה נוסח תפלתם אצל תפלה אחת בודאי היה מתפלל בכל יום והיה מקלר בה מפני הלמוד. ומה שאמר עוד (ד) כי דרשם הספרי היא אסמכתא, אני אומר שאין לו שום ראיה לומר שמתא אסמכתא כי מאמרי הגמ' שדקוהו יצונו כלל לפי עניונו. ומה שאמר עוד (ה) שאלו היא דרשה גמורה לא תהיה רק דעת גמורה, אני אומר שעל זה כבר נצטוונו במצוה האחרונה, ועוד כי בזה הפסוק לא הוזכר המצוה ומנא

רק כל שלשים יום] אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה כלל אצל הוא ממדת כל לבבכם מצוה עשה שהיהה כל עבודתו לאל ימעלה בכל לבבנו כלומר בכונה רצויה שלימה לשמו ואין הרהור רע. לא שנעשה המצוה בלי כונה או על הספק אולי יש בהם מועלת, כענין ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וכל נפשך וכל מאורך שהמצוה היא להכות את השם בכל לב ולכן נשמעך באהבתו בנפשו ובמנונו. (ד) ומה שדרשו בספרי ולעבדו זה תלמוד ד"א זו תפלה אסמכתא היא (ה) או לומר שמכלל העבודה שנלמדו תורתו ושנתפלל אליו צעת המצוה ותהייה ענינו ולבנו אלו כענין עבדים אל יד אדונייהם וזה כענין שכחבו וכו' נצאו מלחמה כאלהם על החר הנצור אחרים והרעוטים בתולדות ומוכרתם לפני ה' אלהיכם והיא מצוה על כרח שחשב על הנצור לזעוק לפניה ובתפלה ומהוה והוא הענין שנאמר שלמה ע"ה כמו שכחבו צועזר שמים ולא יהיה מעור וכתיב

לב שבח

בתב הרמב"ן ז"ל מ"ע ד' שצונו לעבדו וכו' את ה' אלהיך מירא ואומר מעבדו כו' ע"כ. והרמב"ן כתב עליו אין הכונה בזה תפלה לדורייתא וכו' אפי' עמד כמה ימים בקריו עד כאן לשונו: ועלינו לבנה ולבדן בשמו כי מתוך דבריו למדנו קודם של הרמב"ם וטעמו בזה החילוק שטעה מעיקר התפלה לזמנה ויחר הדברים שזכר כי אמנם הוא מחמת מה שכתב בספרי ולעבדו זו תפלה ויזואל בו במשנהו של ר' אליעזר כמו שאלו הביא לו ראיה מהם שהתפלה מדאורייתא. וכי לא נעלם ממנו ז"ל ג"כ דיאכפה ששמע דהוא מדרבנן מהיה דברכות ודוקה אע"פ שלא זכר, עשה שלום בניהם עם זה החילוק דהא ויהא אמתיה מ"ד לדאורייתא הוא על התפלה עלמה ומ"ד דרבנן הוא על הזון והמזון. ובמ"ע י הביא ראיה לזה מן המוספפת כשם שכתבנו תורה קצוץ לק"ש כן נאנו חכמים על תפלה וע"פ. ולדידי ליטא דמשתחו של ר"א דיקא שהליל מנין לתפלה מצוה כו' ואמר מנין לעיקר תפלה כו' לרמוז שיעקר התפלה בלבד הוא מה"מ ושאר הדברים בזמנה ומניניה ונשחאה אינן אלא מדרבנן: ולמה שהקשה הרמב"ן מנין מעבד קרי שאינו מתפלל עד שיעבוד אפילו עמד כמה ימים בקריו, אני אומר כי דבר זה שהוא אומר אפילו עומד כמה ימים בקריו כדי שלא יהיו כל העולם עוסקים בצורה והוא יושב ונבל ונגרום בפרקא אמרינן בדבר שהצור עסקים בו והיה תפלה דכבר שהצור עוסקין בו ומגן היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר טעמו לדחמיל הא לא אחמיל לא ימחיל כו' ע"כ. ומפרש הרמב"ן ד"הק הא לא אחמיל לא ימחיל כלל כלומר אפילו אם יעבור יום או יומים שיהיה כן בקריו ויפסיק התפלה דכיון דמדרבנן היא לא יכיפה לן, והו פירושו ז"ל ומנו עשה פניה ויחד להקשות לרב. ולא היה כי הרמב"ם יפרש הא לא אחמיל לא ימחיל עשה שירחוק כלומר שאם יש שהות ציוס ירחוק וימ"כ ימחיל ומ"מ אם יראה שצויה היום ואינו מואל מים לא יפסיד התפלה אלא יתפלל בקריו עד"כ כפי היה קורא לענין נעילה רב חסדא לייט אמתן דמסדר אמיא בעידן לזמנה וי"מ לק"ש אצל תפלה מהדר. ופירש"י ע"כ"ו. ומה שכתבנו קצוץ פן יעבור הזמן אצל לתפלה דכל היום ומה דרבן למסדר אמיא ע"כ. והכא נמי הכי פירושה לא ימחיל וליסדר אמיא דכיון דלוי ומנה תבוע מה"מ לא חיישין פן יעבור הזמן:

קנאת סופרים

המצוה החמישית להתפלל בכל יום:
הרביע כן הרב ממה שדרשו רז"ל בכתובים המובאים איחיה עבודה שבלב זו תפלה ואע"פ שהרמב"ן ז"ל חשב בזה דלאו דרשה גמורה היא אלא באסמכתא בעלמא אמרו כן כבר הרגיש הוא עצמו בחלשת זאת החשובה ונחוק לומר דתפלה שנאמרה שם בספרי אינה אותה התדירה שכלל יום דעלה קאי הרב ז"ל באמרו שהיא מדאורייתא אלא כמה שנתפלל אליו בעת הצרות והתהייה ענינו ולבנו אליו כענין עבדים אל יד אדונייהם כמו שכתוב וכי תבא מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם והרעוטים בחוצרות וגו' והיא מצוה על כל צרה שלא תבא על הצבור וכו', ועוד סיים בסוף דבריו ז"ל ואם אולי יהיה מדרשם בתפלה עיקר מן הצרות נמנה אותן במניניו של הרב ז"ל ונאמר שהיא מצוה לעת הצרות שנאמין שהוא ית' ויתעלה שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפלה וצעקה והבן זה עכ"ל:
ואני בעיני לא זכיתי להבין איך יתכן אצלו לומר כי התפלה שמתפללים בעת הצרות לבר היא מצוה מן התורה ולאפוקי אותה התדירה שמתפללים בכל יום והלא המכוון בה ג"כ לבקש מדי יום ביומו מאת הבורא די מחסורנו אשר יחסר לנו מצרכי בני אדם התמידים אשר בלעד א"א להתקיים ובזאת התפלה ענינו מיחלות לרחמיו ית' ונאמין שהכל מושגח מאתו ית' ושהוא נותן לחם לכל בשר. על צד החסד רשם זה ענינו אליו ג"כ וישבו שיתן אכלנו בעתו זוהי העבודה האמיתי דאילו הוה אפשר לן אין לנו לזון מינה אפי' רגע כמימריה ע"ד אמרו ז"ל הלואי יתפלל אדם כל היום כלו ועל זאת הכונה התפלה נקראת עבודה לפי שגורה בה על יכלתו והשגחתו וממשלתו וגם יצורף לזה מה שמתפללין לעלות בצורה שגם זה בכלל מצוה זו התשוב והלואי אותם ג"כ כמה שאירע לאבות וחלו פני אל בעת צרכיהם ואבימלך צויה שיבקש לאברהם להתפלל בעדו והרובוט עליו שתעזר תפלתו וכן מצונו ביצחק שהתפלל על הבנים ויעקב ג"כ על שישמרהו האלוה ויתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש ורבו מספר מה שבאו בתורה ושאר כתבי הקודש ענינים האלה ולא מצאנו חילוק בין זו לזו. ועוד לא הבנתי איך עלה על דעתו של הרמב"ן ז"ל ודאזחה דרשה דספרי ולעבדו זו תפלה אסמכתא היא והלא דכותיה מצונו כפי"ב דערבין בעבודת הלוים ידלפי לה מן

ליה יתן את האמור של זה בזה, ומה שאמר עוד (ו) כי כבר דרשו בספרי בזה הפסוק דרשה אחרת שהיא לעבוד ה' בכל לבנו בלמוד תורתו ובעשיית מצותיו, הנה אין מכאן משוזה על הרב שלא לקח זאת הדרשה כי כל אחד חפש הדרשה המתאימה בעיניו יותר כפסוק הפסוק, ומה שאמר עוד (ח) כי מה שאמרנו עבדוהו במקדשו אין פירושו בחפלה, הנה אין לו שום ראיה בזה ודעת הרב שפירושו בחפלה, וראיתי למחבר דוד ויטל שאמר בזמנו מורה שלו בעשה של חפלה סימן ו' שגראה לו להביא עוד ראיה שמוצא החפלה היו לאוריינתא ממה שאמרנו בפרק מי שמתו (דף כ') דמה שהנשים חייבות בחפלה הוא לפי שהיא מ"ע שאין הזמן גרמא ואמר שפירושו הוא שאין לה זמן קצוב לאוריינתא דמי מדרבנן יש לה זמן קצוב וכדמין חפלה השחר עד חצות וכו' ואמר שאם מצוה החפלה היא מדרבנן היאך חייבו זה הנשים מטעם דהוי מ"ע שלא הזמן גרמא הרי היא מצוה שהזמן גרמא מדרבנן שהם תקנו לה זמן אלא ודאי ממה שאמרנו דנשים חייבות בה מפני שאין לה זמן קצוב אנו מבינים שהיא מן המורה ע"כ כותבו, וז"ל שאין משום ראיה כלל כי גם החפלה היא מצוה דרבנן מ"מ, וכל לומר בה שאין הזמן גרמא לפי שמה שתקנו אלו המומים אינם לעכותא רק לתורה דלא חפלה רחמי יניחו וכל עם הוא זמן רחמים וראיה ממה שאמרנו שם חייבים בחפלה דרחמי יניחו מהו דמימא הואיל וכתיב בה ערב ובקר ונאמר עשה שהזמן גרמא דמי קמ"ל, הנה שאפילו שאמר בה הכתוב ערב ובקר ונאמר לא חשבוהו למצוה שהזמן גרמא אחרי היומה רחמים וכו"ש שלא יחשבוהו למצוה שהזמן גרמא על תקנתם שתקנו חפלה השחר עד חצות וכו', דלחל"ה היה להם להזכיר שם גם אם מקנתם שעיניו במשנה ולומר מהו דמימא הואיל וכתיב ערב ובקר ונאמר וזמן נמי חפלה השחר עד חצות וכו'.

כהנים פ"א: א

רעז כי יהיה דבר כי יהיה שדפון ירקון ארצה חסיל כי יהיה כי יצר לו חייבו בארץ שעבדו כל נגע כל מחלה כל חפלה כל חטאה אשר יהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעון איש נגעו לבצו ופרש כפיו אל הצידי הוה. (ו) וכבר דרשו עוד שם בספרי רבי אליעזר בן יעקב אומר ולעצדו בכל לבבכם וכל נפשכם מה חלמוד לומר והלא כבר נאמר בכל לבבך להלן ליחיד וכאן לעצדו כאן לחלמוד כאן למעשה, אחר שנלטינו לעבוד השם בכל לבבנו בלמוד תורתו ובעשיית מצותיו, וכן זו שניה שם (ח) אומר מעבדו עבדוהו בחולמו עבדוהו במקדשו פירושו לומר שיעבדו אומר במקדשו בעבודת הקרבנות והשיר וההשמחות שם מוסף על עבודת המצוה לפי שאמר הכתוב אחרי ה' אלהיכם חלבו ואומר מיראו ואת מצותיו משמרו ודרשו שם בספרי את מצותיו משמרו זו תורה משה וקולו שמעו בקול נביאו, הנה עשיית המצוה כלל כבר נאמר ולכן דרשו ואומר קעצדו בעבודת המקדש ואמרנו בפירושו כלל הפסוק עבדוהו בחמורה עבדוהו במקדשו (לומר) שזו חפלה עבדוהו בחמורה כלומר בעשיית המצוה כולן מרישיה דקרא וזה עבדוהו במקדשו מן ואומר מעבדו לומר כי זה כולו מהיה עבדוהו שלימה אליו ימעלה, והנה הם מצוה כוללת, אבל מפני שזו מצוה אומנו פסוק בכל לבבכם ענין חדש להיות כל לבבנו מיוחד אליו ימעלה בעשיית המצוה כאשר פירשתי יתכן שהצא המצוה הואל בהשגן רמ"ה מצוה עשה, ומן הטעם הזה אצלו לא ימנו המצוה הכוללת מפני שכבר נמנו בפרטן וזמנו שלא נמנה הכלל מצוה מן המצוות פעמים שגם בפרט אלא חתם כן לא נמנה כפול בכלל אלא באחת ואולם אם דורש בפסלן והוסף בו ענין ראו להמנות ימנו, ואם אולי יהיה מדרשם בחפלה עיקר מן המורה נמנה אומר במנינו של הרב ונאמר שהיא מצוה לעמ הגזרות שנאמין שהיא יתבצר וימעלה שומע חפלה הוא המצוה מן הגזרות בחפלה ועקה, והבן זה:

לב שבת

שכל בעלי קריין אע"פ שאין להם מים אין מחפלין עד שירצו עכ"ל, ופשטא דמילתא דאין מחפלין לגמרי משמע כלומר אפי' שיעבור היום והרמב"ן ודאי מזה עשה עיקר ועשהו עושה לרב דנינו, אבל הא קמין תלמודי ה"ר יונה כתבו שם בשמו זה שכתב הגאון דאין מחפלין עד שירצו אינו נראה למורי הרב ואם אין לו מים או אפי' שם לו מים ואינו עובל או אינו רוחץ אפילו הכי אינו מוספיד החפלה מפני כך ע"כ, ומאחר דמילוף פירושים יש בדבר אין כאן שום קושא להרמב"ם כפי פירושו חק פשוט: ובמחרי"ק ז"ל בכסף משנה זכר טעמו של הרמב"ן מבעל קרי והשיב עליה מה שאמרנו מבעל קרי אינו מחפלה היינו חפלה בנסח זה ג' פעמים ביום אבל אומר הוא לעצמו חפלה קצרה פעם אחת ביום עכ"ל, ונראה לי דאין מירצו זה עולה יפה, משום דהתם לעיל תנן במתניתין היה עומד בחפלה וזכר חפלה בעל קרי לא יפסק אלא יקצר ופירש"י לא יפסק לגמרי אלא יקצר כל זכרה וזכרה ואומר כל זכרה בקורבן ע"כ, והנה על זה שאמרנו בגמ' טעמא דלחמיל הא לא לחמיל לא יתחיל ופירשו טעמא דלחמיל ומש"ה לא יפסק אלא יקצר וא"כ אם מ"ש עוד הא לא לחמיל לא יתחיל מפרשין לא יתחיל, בחפלה י"ח ארוכה אלא קצרה כמו שהרמב"ן אומר מאי איהו? בין לחמיל ללא לחמיל בין הכי ובין הכי חפלה קצרה הוא חומר, ועוד שהחוס' כתבו שם בדי"ה הא לא לחמיל וא"ה אימא דזכור קאמר הא בהההור שפיר דמי, וז"ל דמשמע לא יתחיל אפי' בהההור מדלל קאמר יקצר דזכור ע"כ, והדברים ק"ו אם לא יתחיל משמע אפילו בהההור כ"ש דמשמע אפי' דזכור דלא יתחיל כלל חק בקיבור:

והרמב"ן חזר וכתב על הרב יעוד מי שנאנס ולא החפלה שחריט וצמחה נסתפק אם החפלה אם לאו לדברי הרב היה כריך לחזור ולהחפלה והם ספקן שלעולם בכל ספק בחפלה אינו חוזר ומחפלה מפני שהוא מדרבנן עכ"ל, וזה ג"כ נ"ל שהרמב"ם יפרש שבעשה שיש חיקון על הספק הוא שאמרנו אינו חוזר ומחפלה כמו שנסתפק בחפלה שחריט אם החפלה אומה אם לאו אינו חוזר ומחפלה פירוש אומה

קנאת סופרים

והייבין בחפלה וכו' אולי כפי דעת הרב דחפלה מכלל מ"ע שאין הזמן גרמא תחשב מדאורייתא ולפיכך הנשים חייבות בה וכמ"ש הרב בחבורו בפ"א מהל' חפלה ז"ל ולפיכך נשים ועבדים חייבין בחפלה לפי שהיא מ"ע שהזמן גרמא ע"כ, וכן משמע שהוא דעת הרמב"ן ז"ל בפי' מי שמתו וכן הוא לפי גיטאות התלמוד דגירסי שם עלה דההיא מבני תפלה פשיטא בין דכתיב ערב ובקר וצהרים וגו' כמ"ע שהזמן גרמא היו וכו' ועיין שם ברש"י ותוס' ועוד בפ"ג דברכות אחר"ל גירולת תפלה, מכל הקרבנות ואין סברא שיאמרו זה אם לא היתה עיקרה מדאורייתא ועוד ראינו מן התוספתא שהביא הרב לקמ"ע סי' י' כשם שנתנה תורה קצב לק"ש כן נתנו חכמים זמן לחפלה דהיינו לומר דזמנה של תפלה דוקא הוא מדברי חכמים אבל עיקרה מדאורייתא היא דאי כולה מדרבנן היא מה חידוש בא להודיענו שחז"ל קבטו

כ"ג ולא פליג עליה הרמב"ן ז"ל לומר שהיא אסמכתא ואע"פ שדבר שבמקדש הוא ולפיכך יקרא עבודה דכתיב עבודת מתנה אתן את כחותכם כמ"ש רמב"ן ז"ל בפי' החומש פ' ואתחנן שייך נמי כה"ג בחפלה כמו שפי' ז"ל עליה איהוה עבודה שבלב זו חפלה וכו' שהביא הוא ז"ל ג"כ שם מה שאמרנו עבדו בתורתו חלמוד תורתו ולחגות בה גם היא עבודה לפניו וגם ממה שפירש כן הרב לשון ספרי דעבדו במקדשו דהיינו לכונן אליו להתפלל שם כמו שביאר שלמה ע"ה ע"כ, פי ממאי דכתיב והתפללו אליך דרך ארצם ולא הבניו פירושו של הרמב"ן ז"ל במשמעותו ברייתא השנויה בספרי עבדוהו בתורתו עבדוהו במקדשו דהיינו לומר שיעבדו אותו במקדשו בעבודת הקרבנות והשיר וההשמחות דמאי אשמעינן בואת הירשה והלא ברייתא דאיהו ויזינו רפירושו בחורה וגם הם בכלל המצות דזהוהיר עליהו ברישיה

ציונים
פי"ט א המזבח מקדש
את הראוי לו. פי"ג
ע"ה טהורין ל"ג ע"ה:
כל הראוי לאשים.
טורח כהנים רש פקעה
לו (כ"ט) מ"י פי"ג מה'
פקעה ה"ג:

פי"ט א רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח.
דמוקה לאהדורי פקעין הוא דלמא נכשירי שפקעו
דמוקה משמע מוקד שהיה לו ככל ור"י נפקא ליה
מאשר תכל האש [דקרא ימירא הוא] ור"ג איבעי ליה
לעיולי עולה אחת מחזיר. ואי
אחת מחזיר עיכולי קטורת. ור"י

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו. ופליגי
נפירושא דמתניין מאי ניחא הראוי לו: ר' יהושע
אומר כל הראוי לאשים. להשרף על גבי האש.
שנפסל, אם עלה למזבח קדשו המזבח ועשה לחמו,
עלה לא ירד. אבל דבר
ראוי לאש, כגון דם פסול ופקעים
פסולים, אפילו אם עלו ופקעים
היא העולה על מוקדה. דבר
שהוא למוקד ועלה הרי הוא
כהוימו ולא ירד. היא, משמע
בהוימה מהא: רבן גמליאל
אומר כל הראוי למזבח
ואפילו דם ופקעים שנפסלו אם
עלו לא ירדו. ואין לך למעשה
אלא דבר שלא הוצרך לתקנו
מוצח מעולם, כגון קמטים שלא
קדשו בכלי אחר קמילה. דבר
דהמנחה כולה קדשה בכלי, אף
זה חלק גבוה צרור, שאין המנחה
קרינה כולה. ובקמיתה בלא מתקן
כלי, אין זה מצובר למזבח, ואינו
מתקדש אפילו עלה על גבי
המזבח: אלא הדים והנסכים
שהם ראויים למזבח ואינם
ראויים לאשים: רבי שמעון
אומר הובח כשר והנסכים
פסולים. ר' שמעון סבירא ליה
בנסכים של זבח כר' יהושע, וזכר
וננסכים הבאים בפני עגמן כולן
גמליאל. ולא ממוקדה ילין, אלא
מקרא דכתיב (שמות כט) כל

ר עובדיה
פסול נפסלים עמו ונטולה
המזבח פסולים הובח
המזבח ירדו. כיון שאין
המזבח ואין מוצח מקד
פירוש בין דם בין אימור
עליו נלה מוח למזבח:
המזבח אומר שנשחטה ב
המזבח עולתה תרד. ו
המזבח מותר העולה היא ה
המזבח העולה הרי כאלו
המזבח, מיטע נשחטה
המזבח דמה ושיאל דמה
המזבח נשחטה.
המזבח והנשחט ד
פסולים, וירדו את
כלילה, וישנשפך דו
המזבח הרי כאלו ג' מ
המזבח כשרה ולא פסולי
לדרוש פירק ממיד נשמו
המזבח. וכמו הר"ב במ"ז

שינוי נוסחאות
פי"ט א (אור) הראוי
במשכ"ב למה. (על
המזבח). כ"ק ונמשכ"ב
למה וכן הוא. מה
עולה. ד"ג ובכ"ק מה
העולה. אם עלתה.
ד"ג ובכ"ק ובכ"ק ה'
ונמשכ"ב ד"ו אם עלה
וכן הוא כמקון. ור"ב
שחוח) ראוי. נכ"ק
למה וכן למה נכ"ק כ'
(ושם ונמשכ"ב ד"ו נמשכ"ב
למה למי דבר. אם
עלתה. ד"ג וד"ו
וכ"ק ונמשכ"ב ד"ו אם
עלה. כל (דבר)
שחוח. כ"ק ובכ"ק
למה. אם עלה לא
ירד. נמשכ"ב אם עלתה
לא תרד.

פרק ט א המזבח מקדש את
הראוי לו. רבי יהושע אומר,
כל הראוי לאשים. אם עלה
לא ירד, שנאמר (ויקרא ו), הוא
העלה על מוקדה על המזבח.
מה עולה שהיא ראוי לאשים
אם עלתה לא תרד, אף כל
דבר שהוא ראוי לאשים אם
עלה לא ירדו. רבן גמליאל
אומר, כל הראוי למזבח, אם
עלה לא ירד, שנאמר, הוא
העלה על מוקדה על המזבח.
מה עולה שהיא ראוי למזבח
אם עלתה לא תרד, אף כל
דבר שהוא ראוי למזבח אם
עלה לא ירדו. אין בין דברי
רבן גמליאל לדברי רבי
יהושע אלא הדים והנסכים,
שרבן גמליאל אומר לא ירדו,
ורבי יהושע אומר ירדו. רבי

הידושי מהר"ה
פי"ט א הי"ט ד"ה שנאמר
כו, וכמו התוספות פי"ג
א' ד"ה היא וקשה
דבנמרא כ"י אבל דברי
התוספות ג"כ דהוקים
דאי"כ היה להפשה
להביא זה הפסוק וזה
חזרת העולה אבל לולא
דברי רש"י ותוספות היה
אפשר לומר דרבי יהושע
דריש הכתיב דהיינו הוא
וא"כ הוא רביא הוא
בהיותו ידו ור"י כמשנה
ב' דריש הקרי דהיינו היא
וא"כ הוי מיטע:

על זה כמו ששמעת והלכה כ
ר' ירדו הלן והמבוא והיוצא
ופסול ור' יוסי הגלילי ור"ע ד
במין חל מנחה מרד. אמר ר"ל
המזבח ממח נסכים בלא זבח
דלמא כל הראוי לאשים ולר"ש ג'
נפסלה ועלה לא מרד ופי פליג ו
יוסי הגלילי ור' עקיבא מרד דה
מזבח וזקף ולא מנחה. ואי
ועלה לדברי ר"ג ור' יהושע לא
לדברי ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא
עגמן כגון הממזכר יין בלא זבח
ור' יהושע ירדו לדברי ר"ג ור"ש
לדברי כולן ירדו לדברי ר"ג לתוד
והובח פסול. ע"י נמו"ט ור'
לה כיון דאפשר להיות זבח פס'
זבח כחובה ששם דלמ' פ' זבח ו'
לז' כ"ד מנחה עליהם ע"כ. א
במ"ז ר"ש פ' טו: ב ואלו א
מ"ג תוס' פ"ק דמנחות דף ו'
ר"ע יאל דופן כ"ה. וכמו ש
היינו לדמורים דלולו כשר ו
לאשים הרי הוא בכל חקמירו ע'
המוקדשין פ"ו ו' ח': ושנשד
ל"ג: ושקבלו פסולין וזרקו

תוס' רעק"א
פי"ט א (אור טו) במשנה
לדברי ר"י אלא הדים
והנסכים. היינו דאם עלה
בכלי לר"ג ירוק אבל אם
כבר זרק גם לר"י לא
יקחנה. חוס' דף פ"ו ד"ה
כלי שרת:

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו ר"י א
לאשים כו'. הראוי לו הראוי ליקרב אבל קומץ המנחה אם לא
תקדש בכלי שרת שאינו ראוי ליקרב אינו מתקדש ואפי' עלה
על גבי המזבח ומחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע מבואר

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו ר"י א
לאשים כו'. הראוי לו הראוי ליקרב אבל קומץ המנחה אם לא
תקדש בכלי שרת שאינו ראוי ליקרב אינו מתקדש ואפי' עלה
על גבי המזבח ומחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע מבואר

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו ר"י א
לאשים כו'. הראוי לו הראוי ליקרב אבל קומץ המנחה אם לא
תקדש בכלי שרת שאינו ראוי ליקרב אינו מתקדש ואפי' עלה
על גבי המזבח ומחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע מבואר

הג' וחי הר"ש
פי"ט א ר"ב ד"ה ר"ש.
ס"ג בנסכים של זבח
כר"י. כ"כ ר"ש. ומ"מ
א"כ מנחה נסכים ט"ו
לר"י ל"י ולר"ש ירדו
כמו שנבאר בגמל.

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו ר"י א
לאשים כו'. הראוי לו הראוי ליקרב אבל קומץ המנחה אם לא
תקדש בכלי שרת שאינו ראוי ליקרב אינו מתקדש ואפי' עלה
על גבי המזבח ומחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע מבואר

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו ר"י א
לאשים כו'. הראוי לו הראוי ליקרב אבל קומץ המנחה אם לא
תקדש בכלי שרת שאינו ראוי ליקרב אינו מתקדש ואפי' עלה
על גבי המזבח ומחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע מבואר

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו ר"י א
לאשים כו'. הראוי לו הראוי ליקרב אבל קומץ המנחה אם לא
תקדש בכלי שרת שאינו ראוי ליקרב אינו מתקדש ואפי' עלה
על גבי המזבח ומחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע מבואר

הג' וחי הר"ש
פי"ט א ר"ב ד"ה ר"ש.
ס"ג בנסכים של זבח
כר"י. כ"כ ר"ש. ומ"מ
א"כ מנחה נסכים ט"ו
לר"י ל"י ולר"ש ירדו
כמו שנבאר בגמל.

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו ר"י א
לאשים כו'. הראוי לו הראוי ליקרב אבל קומץ המנחה אם לא
תקדש בכלי שרת שאינו ראוי ליקרב אינו מתקדש ואפי' עלה
על גבי המזבח ומחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע מבואר

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו ר"י א
לאשים כו'. הראוי לו הראוי ליקרב אבל קומץ המנחה אם לא
תקדש בכלי שרת שאינו ראוי ליקרב אינו מתקדש ואפי' עלה
על גבי המזבח ומחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע מבואר

פי"ט א המזבח מקדש את הראוי לו ר"י א
לאשים כו'. הראוי לו הראוי ליקרב אבל קומץ המנחה אם לא
תקדש בכלי שרת שאינו ראוי ליקרב אינו מתקדש ואפי' עלה
על גבי המזבח ומחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע מבואר

מאורות הגר"א
א ור' פי"ט המזבח כו'.
שאלה (שמות כ"ב ל"ט)
כל הנוגע בזבח יקדש כמש"ל פי"ז א.
ר"י בר רביא כו'. פי' גמלא (פי"ג רע"ב) ור"ג נמי כו' ור"י נמי כו'. ר"ש א כו'.
כ"ט גמלא (פי"ג כ"י) מילא ר"ש כו'.

מאורות הגר"א
א ור' פי"ט המזבח כו'.
שאלה (שמות כ"ב ל"ט)
כל הנוגע בזבח יקדש כמש"ל פי"ז א.
ר"י בר רביא כו'. פי' גמלא (פי"ג רע"ב) ור"ג נמי כו' ור"י נמי כו'. ר"ש א כו'.
כ"ט גמלא (פי"ג כ"י) מילא ר"ש כו'.

מאורות הגר"א
א ור' פי"ט המזבח כו'.
שאלה (שמות כ"ב ל"ט)
כל הנוגע בזבח יקדש כמש"ל פי"ז א.
ר"י בר רביא כו'. פי' גמלא (פי"ג רע"ב) ור"ג נמי כו' ור"י נמי כו'. ר"ש א כו'.
כ"ט גמלא (פי"ג כ"י) מילא ר"ש כו'.

מאורות הגר"א
א ור' פי"ט המזבח כו'.
שאלה (שמות כ"ב ל"ט)
כל הנוגע בזבח יקדש כמש"ל פי"ז א.
ר"י בר רביא כו'. פי' גמלא (פי"ג רע"ב) ור"ג נמי כו' ור"י נמי כו'. ר"ש א כו'.
כ"ט גמלא (פי"ג כ"י) מילא ר"ש כו'.

משנה סדר תנון
קדש א

י"ג א אר"י א. יוצא ספורי ת. ואלו יושא

מדע. הלכות דעות פ"א פ"ב

פי הדעות האמצעיות ויהוור בהם תמיד עד שיהיו מעשיהם קלים עליו ולא יהיה בהם מורה עליו ויקבעו הדעות בנפשו. ולפי שהשמות האלו נקרא בהן היוצר והם הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה. ונקראה דרך זו דרך ה'. והיא שלמד אברהם אבינו לבנו שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו'. וההולך בדרך זו מביא מוכה וברכה לעצמו שנאמר למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו:

פרק שני

א חוליי הגוף מועמים המר מתוק ומחוק מר. ויש מן החולים מי שמתאוה ותאב למאכלות שאינן ראויין לאכילה כגון העפר והפחים ושונא המאכלות הטובים כגון הפת והבשר הכל לפי רוב החוליו. כך בני אדם שנפשיותם חולת מתאווים ואוהבים הדעות ומתעצלים ללכת בה והיא כבידה עליהם למאד לפי חלליהם. וכן ישעיהו אומר באנשים הללו הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חושך לאור ואור לחושך שמים מר למתוק ומחוק למר. ועליהם נאמר העובדים אחרות וישר ללכת בדרך חושך. ומה היא הקנה חלוי הנפשיות. ילכו אצל החכמים שהן רופאי הנפשות וירפאו חללים בדעות שמלמדוין אותם עד שיחזירו לדרך הטובה. והמכירים בדעות הרעות שלהם ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם עליהם אמר שלמה חכמה ומוסר אילים בוי: ויכיר הוא רפואתם מי שהוא בעל חמה ואומרים לו להנהיג עצמו שאם הוכה וקולל לא ירגיש כלל. ויך בדרך זו זמן מרובה עד שיתעקר החמה מלבו. ואם היה גבה לב ינהיג עצמו כביוון הרבה וישב למטה מן הכל וילבש בלויי סחכות המבונות את לובשיהם וכיוצא בדברים אלו עד שיעקור גובה הלב ממנו ויחזור לדרך האמצעית שהוא דרך הטובה. ולכשיחזור לדרך האמצעית יך בה כל ימיו. ועל קו זה יעשה בשאר כל הדעות אם היה רחוק לקצה האחד וירחק עצמו לקצה השני וינהוג בו זמן רב עד שיחזור בו לדרך הטובה והיא מדה בינונית שבכל דעה ודעה: ויש דעות שאסור לו לאדם להתוודע בהן כבינונית אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר. והוא גובה לב. שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד. ולפיכך נאמר במשה רבינו ענו מאד ולא נאמר ענו בלבד. ולפיכך ציו חכמים מאד מאד היו שפל רוח. ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמר ודם לבבך ושכחת את ה' אלהיך. ועוד אמרו בשמחה מאן דאית ביה נכות הרוח ואפילו (ה) מקצתה. וכן הביעם מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר. וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל (ו) אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מרמה כועס בשעת כעוס והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודה כוכבים. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמון מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבאיתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חיים חיים. לפיכך ציו להתרחק מן הכעס עד שיתנו עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכועסים וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים

לחם משנה

דבר הממעיט שהוא הדרך המובחר שאל לא היו הולכים אלא בדרך המעולה אמר שכל המגביה לבו כפר בעיקר וכו' ועוד אמרו בשמחה מאן דאית ביה נכות הרוח ואפילו (ה) מקצתה. וכן הביעם מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר. וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל (ו) אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מרמה כועס בשעת כעוס והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודה כוכבים. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמון מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבאיתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חיים חיים. לפיכך ציו להתרחק מן הכעס עד שיתנו עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכועסים וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים

הגהות מייבנות

א [6] ולא כרב דמיא כי אשי דאבר רב תיה צריך שיהא בו אורח משמנה בשמיה ורב הוא ברה דר' תישע דאבר ומעשה ליה בסאמא לשבולתא ודלא כרבא דאבר בשמיה דאיה ביה ובשמיה דליה ביה אלא כ"ו ב"י ירחא דאבר לא מיה ולא כקנה דרבוב בה העתקה ה' כל גבה לב: [7] פ' האות רב יהיה שיהו מצייחא רב אהא בו עיקב תבר מאי הבריר רב ששה רמי לה לאמתיה מוניי אישא: באבות

ועל זה כ"ו. פרק במה לנפשו: ד' וכן בדברי תורה ו' ונאמר לנפשו דעת וכו' על מל עמל עד כבוד. פ"ה רפואת אבות וכו'. ומה ש' ברפואה (דף כ"ג) פ"ה שמו יאמר אדם עד מהלך בדרך כן. מוכה

כסף משנה

פ"ב ג ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר וכו' ועוד אמרו בשמחה מאן דאית ביה נכות הרוח ואפילו (ה) מקצתה. וכן הביעם מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר. וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל (ו) אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מרמה כועס בשעת כעוס והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודה כוכבים. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמון מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבאיתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חיים חיים. לפיכך ציו להתרחק מן הכעס עד שיתנו עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכועסים וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים

דבר הממעיט שהוא הדרך המובחר שאל לא היו הולכים אלא בדרך המעולה אמר שכל המגביה לבו כפר בעיקר וכו' ועוד אמרו בשמחה מאן דאית ביה נכות הרוח ואפילו (ה) מקצתה. וכן הביעם מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר. וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל (ו) אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מרמה כועס בשעת כעוס והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודה כוכבים. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמון מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבאיתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חיים חיים. לפיכך ציו להתרחק מן הכעס עד שיתנו עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכועסים וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים

דבר הממעיט שהוא הדרך המובחר שאל לא היו הולכים אלא בדרך המעולה אמר שכל המגביה לבו כפר בעיקר וכו' ועוד אמרו בשמחה מאן דאית ביה נכות הרוח ואפילו (ה) מקצתה. וכן הביעם מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר. וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל (ו) אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מרמה כועס בשעת כעוס והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודה כוכבים. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמון מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבאיתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חיים חיים. לפיכך ציו להתרחק מן הכעס עד שיתנו עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכועסים וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים

לחם משנה

דבר הממעיט שהוא הדרך המובחר שאל לא היו הולכים אלא בדרך המעולה אמר שכל המגביה לבו כפר בעיקר וכו' ועוד אמרו בשמחה מאן דאית ביה נכות הרוח ואפילו (ה) מקצתה. וכן הביעם מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר. וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל (ו) אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מרמה כועס בשעת כעוס והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודה כוכבים. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמון מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבאיתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חיים חיים. לפיכך ציו להתרחק מן הכעס עד שיתנו עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכועסים וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים

א [6] ולא כרב דמיא כי אשי דאבר רב תיה צריך שיהא בו אורח משמנה בשמיה ורב הוא ברה דר' תישע דאבר ומעשה ליה בסאמא לשבולתא ודלא כרבא דאבר בשמיה דאיה ביה ובשמיה דליה ביה אלא כ"ו ב"י ירחא דאבר לא מיה ולא כקנה דרבוב בה העתקה ה' כל גבה לב: [7] פ' האות רב יהיה שיהו מצייחא רב אהא בו עיקב תבר מאי הבריר רב ששה רמי לה לאמתיה מוניי אישא: באבות

ועל זה כ"ו. פרק במה לנפשו: ד' וכן בדברי תורה ו' ונאמר לנפשו דעת וכו' על מל עמל עד כבוד. פ"ה רפואת אבות וכו'. ומה ש' ברפואה (דף כ"ג) פ"ה שמו יאמר אדם עד מהלך בדרך כן. מוכה

כסף משנה

ד אמרו ע"ב תלמד רבינו הקדוש שלא שח וכו'. כסף משנה (מוכח כ"ח). מלמדו מן על רבינו אצל על רבי מתי יתע כעס מקומו: אמרו לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה. כעס פסמים (דף ג'): ו ולא יהיה אחד בפת אחד בלב וכו' ואמרו לנבוב דעת חכמות וכו' עד אלא שפת אמת וכו'. ח"פ ה' גיל הגשה (מוקף ג"ד): וסס אמרו שאל היה עשה למתו כבודו

שתיקה. וכן בדברי תורה ובדברי אדם לתלמידיו דרך קצרה. אבל ענין וקול כסיל בולב דברים: ה' ונחה בלא עקבה ובלא אריכות בדברי חלקות ופיתוי. י"א יהיה א הבריות ואפילו דעת הנכרי. כיצד של שחופה. ולא יסרח בחבירו ולא יפחה לו הכיות שהוא צריך של פיתוי ושל נגיבת דעת אסור. (ו)ומהתלוח ולא עצב ואונן אלא ש פרוץ בחזקו ולא עצב ומתאבל א ולא עצב ובמל ממלאכה. אלא בע קאמה ולא בעל קאמה ולא בעל ח מן העולם. כללו של דבר יך בנ

א שמו יאמר אדם הואיל והק מהן ביותר ואחרתק לו ילבש מלבוש נאה אלא השק והצנ המתלך בדרך זו ונקרא חופא. שוה

לחם משנה

דבר הממעיט שהוא הדרך המובחר שאל לא היו הולכים אלא בדרך המעולה אמר שכל המגביה לבו כפר בעיקר וכו' ועוד אמרו בשמחה מאן דאית ביה נכות הרוח ואפילו (ה) מקצתה. וכן הביעם מדה רעה היא עד למאד וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר. וילמד עצמו שלא יכעוס ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל (ו) אימה על בניו ובני ביתו או על הציבור אם היה פרנס ורצה לכעוס עליהן כדי שיחזרו למוטב יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם ותהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו כאדם שהוא מרמה כועס בשעת כעוס והוא אינו כועס. אמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודה כוכבים. ואמרו שכל הכועס אם חכם הוא חכמון מסתלקת ממנו ואם נביא הוא נבאיתו מסתלקת ממנו. ובעלי כעס אין חיים חיים. לפיכך ציו להתרחק מן הכעס עד שיתנו עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכועסים וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים הן עלובין ואינן עולבין שומעים

א [6] ולא כרב דמיא כי אשי דאבר רב תיה צריך שיהא בו אורח משמנה בשמיה ורב הוא ברה דר' תישע דאבר ומעשה ליה בסאמא לשבולתא ודלא כרבא דאבר בשמיה דאיה ביה ובשמיה דליה ביה אלא כ"ו ב"י ירחא דאבר לא מיה ולא כקנה דרבוב בה העתקה ה' כל גבה לב: [7] פ' האות רב יהיה שיהו מצייחא רב אהא בו עיקב תבר מאי הבריר רב ששה רמי לה לאמתיה מוניי אישא: באבות

ועל זה כ"ו. פרק במה לנפשו: ד' וכן בדברי תורה ו' ונאמר לנפשו דעת וכו' על מל עמל עד כבוד. פ"ה רפואת אבות וכו'. ומה ש' ברפואה (דף כ"ג) פ"ה שמו יאמר אדם עד מהלך בדרך כן. מוכה

להעלותו כנ"ל, לכך הוא רובץ תחת משאו ואין מי להקימו ולהעלותו, מכל מקום עזב תעוזבו, ותרנומו שבוק מה שבלבך עלוהי, שהוא על דרך מ"ש בווהר (עי' ס"ב קמ"ג) זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא וכו', גם שאינו רוצה להתקרב עמך אתה תקרבו בעל כרחו. ובוזה יובן, כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו, כי מאחר שהוא שונאך ונפרד ממך, לכך וחדלת מעזוב לו, כי אי אפשר להעלותו, ונשאר רובץ תחת משאו, מ"מ עשה לפניו משורת הדין, עזוב תעזוב עמו, שבוק מה דבלבך, שתסיר אתה תחלה השנאה מלבך, ואז כמים הפנים אל פנים כן לב האדם לחבירו (משל מ, ט), ויתקרב לבו ג"כ אליך, וזה שאמר עזב תעזוב כפל, כי על ידי עזיבה שלך מלבך יעזוב הוא ג"כ מלבך, אז תהי' עמו בחיבור אחד, ותוכל להעלות את חומרו, והבן.

ונחזור לביאור (עי' לי בעזרי ואני אראה בשנאי וגו' (מסלס קי"ט, ז). דכתבתי במ"א

אל תבניט אחריו וגו' (כרלטי"ט יט, יז), ופני (עי' כשניצול בזכות זולתו אינו כדאי לראות וכו' ובוזה יובן, ה' לי בעזרי, שאנצל בזכות עצמי אז אראה בשנאי, וק"ל.

עוד יש לומר, דכתבתי במ"א (עי' ענין גדול אחד לה' ואחד לעזאזל (ויקרא טו, ט) שישקול בשכלו מקודם כל דבר שיעשה אם הוא לה' או וכו', יעו"ש. וכן כתבתי במ"א (עי' ענין יצה"ר לפעמים נקרא מאבק) וכשמשנה לבושו לומר שהוא יצה"ט נקרא מדין וכו' (עי' יעו"ש).

ובזה יובן ה' לי בעזרי, שצריך עזר מהשי"י שיוכל לראות בשנאי שהוא יצה"ר ולא יצה"ט, לראות שהוא שנאי ולא אהבי, ובוזה ינצל מהחטא, והבן.

ובזה נבאר פסוק שאח"ז (מסלס קי"ט, ט) טוב לחסות בה' מבטוח באדם, ר"ל מענין בטחון (עי' יש ללמוד לבטוח בה' וכו', והבן).

דרוש לשבת הגדול שנת תקכ"ה

76 בפסוק פ' צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה וגו' (ויקרא ו, ט). והספיקות כתבתי במ"א⁶. וכעת נראה לי, דאיתא בש"ס דזבחים פרק ט' (פג), משנה, המזבח מקדש את הראוי לו, רבי יהושע אומר כל הראוי לאשים אם עלה

לא ירד, שנאמר היא העולה על מוקדה על המזבח, מה עולה שהיא ראויה לאשים אם עלתה לא תרד, אף כל דבר שהוא ראוי לאשים אם עלה לא ירד. רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד, שנאמר היא העולה על מוקדה על המזבח, מה עולה

קעב. לכאורה הכוונה למזמור קיח בתהלים שרבינו ביאר פסוקיו לעיל, ועתה חזור לבאר שם עוד פסוק. קעג. רש"י עה"פ. קעד. עי' לעיל פ' וירא עמ' (קסה:). כתונת פסים פ' תוריע עמ' (צה:). ובהערות שם. קעה. תולדות יעקב יוסף פ' מטות עמ' (א'קכב). ועוד. קעו. אולי צ"ל מואב (והיינו שאז הוא בשליחות השי"ת אבינו שבשמים; שלזה נברא). קעז. ע"ש נשתנו דינם, ע"ש. קעה. [אולי חסר תיבת באדם], והכוונה, מאחר ולהנ"ל יתכן והנראה טוב הוא רע מלוכש בטוב, אי"כ א"א לבטחון כלל באדם בזולת עזרת השי"ת וכמו שהתפלל ע"ז דהמע"ה וכנ"ל, וא"כ בוודאי יש ללמוד מסוג בטחון באדם שהבטחון הוא רק בהשי"ת. ואולי שייך להנ"ל דמכל מאורע יש ללמוד עבודת ה', וה' יאיר עיני המחכים לאורו. א. עי' צפנת פענח פ' תרומה עמ' (תקטו). ועי' במפתח הפסוקים.

שהיא ראוי למזבח אם כל שהוא ראוי למזבח

ופירש רש"י (ר"ה ס"ה העולה) שאם עלה לא יר

(ר"ה ס"ה העולה) דלקמן (פד). [מעוטא] ולא רבויא, א

העולה סמוך, עכ"ל. התוספות. ועוד יש לתמו

לקמן (פד. ד"ה זמח ס"ה העול פירש רש"י כאן שהוא וכקושיית ה

ונראה לי לבאר ש"ס ו מדאורייתא בביי

וכו'. ופירש רש"י (ר"ה ג טו) תשביתו ולא כתיב ו

בלב וכו'. והקשו התוס' מוכח דהשבתה הוא בי

דתניא בשמעתין רבי עז הרי הוא אומר תשבי

שהוא אב מלאכה וכו' סגי מטעם ה

וכתב הרמב"ם בהלכות וז"ל: מצות עשה

חמץ קודם זמן איסור: הראשון תשביתו שאור ו

זו האמורה בתורה, היא לו מרשותו, ושאינו ידוע

אותו כעפר וישים בלב כלל, ושכל חמץ שברי

וכו'. כך היא הנוסחא הי

ב. כלומר ריבוי. ג. שהוא רי מטעם דמאחר שביטלו הוי

ה. כתונת פסים דרוש לשבת (תצט). פ' עקב עמ' (א'קע:).

ספר קן פורג יוסף
 מוגל' יעקב יוסף ג' כגן
 ק"ל מחבר ספר גולנות יעקב יוסף
 משנת א"כ

שהיא ראוי למזבח אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי למזבח אם עלה לא ירד.

פירוש רש"י (ד"ה היא העולה) היא - בהווייתה תהא, שאם עלה לא ירד^ט. והקשו התוספות

(ד"ה היא העולה) דלקמן (פד) דרשינן היא (מעוטה) [מעוטא] ולא רבויא, אלא תנא אזאת תורת העולה^י סמוך, עכ"ל. ויש לתרץ תמיהת התוספות. ועוד יש לתמוה, דרש"י עצמו פירש לקמן (פד) ד"ה זאם היא העולה היא מעוטא, ואיך פירש רש"י כאן שהוא רבויא בהווייתה תהא, וכקושיית התוספות.

ונראה לי לבאר ש"ס דפסחים דף ד' ע"ב: מדאורייתא בביטול בעלמא סגי ל^י וכו'. ופירש רש"י (ד"ה נציטול) מדכתיב (שמות יב טו) תשביתו ולא כתיב תבערו, והשבתה היא בלב וכו'. והקשו התוספות (ד"ה מדאורייתא) הא מוכח דהשבתה הוא ביעור ולא ביטול בלב, דתניא בשמעתין רבי עקיבא אומר אין צריך, הרי הוא אומר תשביתו, ומצינו להבערה שהוא אב מלאכה וכו', ואומר ר"י בביטול סגי מטעם הפקר וכו'^י.

וכתב הרמב"ם בהלכות חמץ ומצה פ"ב (ה"א) וז"ל: מצות עשה מן התורה להשבית חמץ קודם זמן איסור אכילתו, שנאמר ביום הראשון תשביתו שאור וגו', ומה היא השבתה זו האמורה בתורה, היא שיסניף החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע מבטל בלבו ויחשוב אותו כעפר וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכו'. כך היא הנוסחא הישינה בספרי הרמב"ם.

והקשה הכסף משנה, משמע מדברי רבינו מדאורייתא תרתי בעינן, ביעור ובטול, וזה אינו, דבכל דוכתא אמרינן מדאורייתא בביטול בעלמא סגי, אלא ודאי אין שורש לנוסחא זו, וגרס נוסחא אחרתא וז"ל: ומה היא השבתה, שיבטל בלבו ויחשוב אותו כעפר וישים בלבו וכו' יעו"ש.

וכן הקשה הלחם משנה, וז"ל: משמע דסבירא ל^י דמדין תורה לא סגי לחמץ הידוע ביטול, אלא שיסירנה מרשותו דהיינו ביעור ג"כ וכו', וקשה מנלן לו כן, אם ההשבתה האמורה בתורה היינו ביטול א"כ מנין לו לחלק בין חמץ ידוע דצריך ג"כ ביעור ובין חמץ שאינו ידוע וכו'. ומשני וכו', יעו"ש.

ול^י נראה לקיים הנוסחא הישינה דהרמב"ם סבירא ל^י דבעי תרתי ביעור וביטול, וכי תימא ממה נפשך אי סבירא ל^י תשביתו כפירוש רש"י, א"כ סגי בביטול לחוד, ואי תשביתו כפירוש התוספות דהיינו ביעור, א"כ אין צריך ביטול.

ונ"ל דסבירא ל^י דרש"י ותוס' מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כך סבירא ל^י להרמב"ם, ולכך בעי תרתי.

דהרמב"ם אזיל לשיטת^י, דכתבתי במ"א^י פלוגתא הרמב"ם והרמב"ן בענין התפלה, דסבירא ל^י להרמב"ם (ספ"ט מ"ט ט) שהוא דאורייתא, והרמב"ן (ט) סבירא ל^י שהוא מדרבנן. וכתבתי שם על פי ביאור (קושיא) [קושית] הר"ן^י ומגיד משנה על הרמב"ם דפסק (הל' מען ומלש פ"ו ה"ג) אכילת מצה א"צ כוונה,

ב. כלומר ריבוי. ג. שהוא ריבוי. ד. לא מכח קרא דתשביתו, ז"ל התוספות: דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי מטעם דמאחר שביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו ומותר, מדקאמרינן אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. ה. כתונת פסים דרוש לשבת פ' מצורע שנת תקכ"א עמ' (ק"ט), ותולדות יעקב יוסף פ' יתרו עמ' (שסו), פ' פקודי עמ' (תצט), פ' עקב עמ' (א' קע), וע"ע לעיל פ' וישב פ' ב עמ' (שסז), ע"ש באריכות. ו. ר"ה ז ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה לפיכך.

י. יט, יז, ופי' קטן
אי לראות וכו',
ל בזכות עצמי,
ק"ל.

קטן ענין גורל
ל (ויקרא טו, ט),
בר שיעשה אם
וכן כתבתי
נקרא מאבקים,
יצה"ט נקרא
ש.

יך עזר מהש"י
זוא יצה"ר ולא
לא אהבי, ובוזה
פן.

א"ס ק"מ, ט) טוב
ד"ם, ר"ל מענין
ז"ה וכו', והבן.

על מוקדה על
ייה לאשים אם
דר שהוא ראוי
גמליאל אומר
לא ירד, שנאמר
מזבח, מה עולה

דר שם עור פסוק.
שם. קעה. תולדות
ת אבינו שבשמים.
הנ"ל יתכן והנראה
נ"ז דהמע"ה וכנ"ל,
ל מאורע יש ללמוד
מפתח הפסוקים.

ולכך כפאו עכו"ם ואכל מצה יצא. ובשופר פסק (הל' שופר פ"ג ה"ד) דצריך כוונה וכו'. ותירץ הבית יוסף (או"ח סי' מקפ"ט) בשם רבינו יונה, דיש לחלק בין עושה מעשה וכו'. וכתבתי שם ביאור הש"ס (עיונין נד), רבא רמי כתיב (מחלים כא, ג) תאות לבו נתת לו, וכתיב וארשת שפתיו כל מנעת סלה וכו' (פ). וביארתי קושיא על הרמב"ם (הל' ספלה פ"ד ה"ב) ה' דברים מעכבין את התפלה וכו' (פ), יעו"ש דהעולה משם דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כשהתפלה היא בלב היא דאורייתא כהרמב"ם, וכשאינה בלב היא מדרבנן כהרמב"ן וכו', יעו"ש.

וה"נ ממש, מי שיוודע לבטל בלב סגי בביטול לבד כפירוש רש"י תשביתו משמע בלב, משא"כ להמוני עם שאין יודעין לבטל בלב כמ"ש הר"ן (פ), צריך שיעשה מעשה לבערו, שיסיר החמץ הידוע מביתו, וכפירוש התוספות תשביתו היינו ביעור, ואתי שפיר, והבן. דכתב הר"ן (פסחים ב. נדפי ה"ד) בבית יוסף (פ) סימן תל"א, על מ"ש הטור מדאורייתא בביטול בעלמא סגי, אלא שחכמים הצריכו מעשה בדיקה ולהוציאו מהבית, לפי שאדם רגיל בו כל השנה וכו'. וכתב הבית יוסף, משמע מדבריו דאין צריך אלא ביטול וכו', אבל הר"ן כתב דאי אפשר לומר כן, אלא תשביתו משמע באחד מב' דרכים או ביטול או ביעור, אלא מפני שביטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דעותיהן שוות ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאו מלבם לגמרי,

ראו חכמים להחמיר שלא יספיק ביטול והצריכו מעשה בדיקה וביעור ג"כ וכו', יעו"ש. א"כ אתי שפיר דברי הרמב"ם לפרש דברי רש"י ותוספות, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, דגם התוספות ס"ל כפירוש רש"י דמהני ביטול בלב, כשיוודע לבטל בלב ויוציא מלבם לגמרי, שזהו משמעות תשביתו כפירוש רש"י בלב. משא"כ כשאינו בסוג זה, צריך לקיים תשביתו במעשה כפירוש תוספות לבערו ג"כ, ואתי שפיר דברי הרמב"ם.

אמנם יש לפרש עוד, דרימו הרמב"ם בזה מוסר השכל, דכתבתי במ"א (פ) ביאור ש"ס דנדדים פ"ד (למ). אמר רבי יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור עשיר ועניו וכולם ממשה וכו'. והקשה הר"ן (ד"ה ט), בשלמא חכם ועניו שפיר, אבל גבור ועשיר מה שייך לנבואה, וכי תימא גבור כובש את יצרו וכו', זה אינו הא יליף ממשה שהיה גיבור ממש ועשיר ממש. והעולה משם, כשיש ענוה עם כל א' או למעלה יחשב, משא"כ וכו'. וה"ה לאידך גיסא, דוקא כשיש לו מעלות הנ"ל ואפילו הכי הוא עניו או למעלה יחשב מדת ענוה, משא"כ בלאו הכי וכו', וז"ש וכולם יליף ממשה שהיה לו כל המעלות הנ"ל ואפילו הכי היה עניו, אז נתעלה במדת ענוה וכו'.

ובזה יובן (פ) עלית למרום (מחלים סג, ט) אל רום מעלות הנ"ל, ונקראו מתנות באד"ם

ו. ז"ל: אפילו למאן דאמר מצות א"צ כוונה, הני מילי בדבר שיש בו מעשה, מה שאין כן בלי מעשה צריך כונה, דא"כ לא עשה כלום, לכך במצה דאכילה היא מעשה אין צריך כוונה, מה שאין כן בשופר וכו'. ת. דלכסוף יש לזה עליה ע"י הכוונה שלו או של אנשי הצורה ע"ש, ולכן כל מנעת סלה ע"ש. ו. ואחר מהם כוונת הלב. י. רבינו מביאו מיד בסמוך. יא. כלומר ומובא בבית יוסף. יב. עי' לעיל פ' יחזי עמי (תסה). יג. רבינו ביאר שם דבר זה באריכות, וז"ל בקיצור: ובזה יובן עלית למרום, ר"ל שנתעלה ברום המעלות חכם וגבור ועשיר וכו', אבל לא היה המעלות שולטין בו. כי היה עושה ההיפך, וזה שבית שבי, כי החכמה היה מטבעה להתפשט

בבתי ענוה, ר"ת א וכ
ובזה כתבתי שם נ
אל יתהלל ח
בזאת דייקא, שהיא
למעלה
ובזה נבאר פסוק וי
אל הקודש, כ
אל מעלת החכמה ה
והנה גם שהאמת
מנלן לפרש
כל א', דלמא כפ
הרא"ש (נד"ס ט)
ש"ס דבבא בתרא
עדיף מנביא, הא
ומשני, אין הקב"ו
כי אם על חכם
ארעי יש נביא גנ
חכם עדיף

בעולם ללמד ולהראו
בשביה אצלו, ה"ש י
כשהוא באדם, לשון
מהמעלות הנ"ל נקרא
לרעתו, וכן באינך כי
וכמ"ש היעבץ וכתב
סוררים, שסרו ממנו
ששינה טבע המדות
וכלן ממשה, והבן.
הנ"ל, ושם הזכר בקי
פענת בקיצור: וכתב
בירושלמי משמע שו
כו' ובזה יובן אם אני
אמר בשמחת בית ה
בית השואבה לרוח
לכלומר אם אני כאן

ומעתה לפי זה על כרחך מוכרח לפרש ש"ס
 דנדרים ענוה עם כל א' עם חכמה
 ועם וכו', דאל"כ קשה, דאמרו בש"ס
 דפסחים פ"ו (סו:) אמר רב יהודא אמר רב
 כל המתיהר אם חכם הוא מסתלקת חכמתו
 ממנו, ואם נביא הוא נביא[ו]תו מסתלקת
 ממנו, חכם מהלל, ונבואה מדבורה וכו',
 יעו"ש. ואי ס"ד מה דאמרו חכם, הכוונה
 גם שאינו עניו רק מתייהר ומתפאר בחכמה,
 א"כ חכמתו מסתלקת ונבואתו מסתלקת,
 ואיך יהי נביא[ו]תו בקביעות לפי דברי
 הרא"ש הנ"ל, אלא ע"כ צריך לומר ענוה
 עם חכמה קאמר, או אפשר שיהיה נביא
 בקביעות שישאר בהווייתה חכמה ונבואה,
 ואתי שפיר.

ועפ"ז נבאר ש"ס דסוכה (גג.) אם אני כאן הכל
 כאן ואם אין אני כאן וכו', והקשו
 התוספות (ד"ס א"ט א"י ט"א) וכו', עיין מזה
 במ"א ט"ו.

בעולם ללמד ולהראות חכמתו לכל, והוא עשה ההיפך שלמד מכל אדם, וכן גבור ועשיר, א"כ היה המעלות
 בשביה אצלו, וז"ש לקחת מתנות באדם, שלקח מעלות הנ"ל באופן שנקרא המעלות הנ"ל מתנות טובות,
 כשהוא באדם, לשון שפלות וענוה הנמשך מתואר אדם על שם אדם אפר דם מרה, כי ענוה עם כל א'
 מהמעלות הנ"ל נקרא מתנות, משא"כ בלא ענוה אין המעלות הנ"ל נקרא מתנות רק עונש, עושר שמור לבעליו
 לרעתו, וכן באינך כשמתגאה יותר על ידי המעלות הנ"ל עם חכמתו ועשרו וגבורתו, נטרד בזה ובבא עי"ז,
 וכמ"ש היעבץ וכתבתי מזה במ"א, ולכך זכה ששרה עליו שכינתו ית', לא בשביל דורו, שהרי גם כשהיו
 סוררים, שסרו ממנו ית' על ידי עשיית העגל, מ"מ לא מש מתוך אהל משה שכינתו יתברך, וע"כ מחמת
 ששינה טבע המדות זכה לזה, ושפיר דרש בש"ס הנ"ל אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם וגבור וכנ"ל,
 וכולן ממשה, והבן. יד. דהרי אין שורה השכינה כי אם על חכם כמבואר בנדרים שם. מו. עי' לעיל פ' ויחי
 הנ"ל, ושם הוזכר בקיצור, ועי' לעיל פ' תולדות עמי (רמג.), ועי' צפנת פענח פ' תרומה עמי (תעו.), וז"ל רבינו בצפנת
 פענח בקיצור: וכתבו התוספות, בד"ה אם אני כאן, פירש בקונטרס שהי' הלל אומר בשמו של הקב"ה, אבל
 בירושלמי משמע שהיה אומר על עצמו כו'. ולי נראה דרש"י ותוספות מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי
 כו' ובזה יובן אם אני כאן, מדת ענוה שהי' בהלל, אז הכל כאן, שכל אחד נקרא מעלה להשראת שכינה, ולכך
 אמר בשמחת בית השואבה, ששם שואבין רוח הקודש, כמו שכתבו התוספות ביונה בן אמיתי שזכה בשמחת
 בית השואבה לרוח הקודש, כי המעלות חכמה ועושר נשארו ואינן מסתלקין, מה שאין כן בהיפך וכו', והבן
 [כלומר אם אני כאן דהיינו בחי' הלל שהיא ענוה וכרש"י, אז הכל כאן שהוא השראת השכינה וכתוסי' דקאי

בכתבי ענוה, ר"ת אדם אפר דם מרה (טוטה ט.)
 וכו', וק"ל.
 כתבתי שם ביאור פסוק (ימיס ט, כז-כג)
 אל יתהלל חכם בחכמתו וכו' כי אם
 פזאת דייקא, שהיא מיעוט, אז נחשב החכמה
 למעלה וכו', יעו"ש.

ובזה נבאר פסוק (ויקרא טו, ג) בזאת יבוא אהרן
 אל הקודש, כי זאת שהוא מיעוט, יבוא
 אל מעלת החכמה הנקרא קדש (ומ"ז קכא), והבן.
 והנה גם שהאמת הוא כך, מכל מקום קשה
 מנלן לפרש ש"ס דנדרים, ענוה עם
 כל א', דלמא כפשוטו. ונראה לי דהקשה
 הרא"ש (מליס טס) ש"ס דנדרים הנ"ל על
 ש"ס דבבא בתרא (יג) דאמרינן שם חכם
 עדיף מנביא, הא גם נביא הוא חכם יו'.
 ומשני, אין הקב"ה משרה שכינתו בקביעות
 כי אם על חכם וגבור וכו', משא"כ דרך
 ארעי יש נביא גם שאינו חכם, בזה אמרו
 חכם עדיף מנביא וכו', יעו"ש.

ול והצריכו
 א"כ אתי
 י ותוספות,
 שליגי, דגם
 יטול בלב,
 מרי, שזהו
 ב. משא"כ
 יזו במעשה
 שפיר דברי
 אב"ם בזה
 א"י ביאור
 יותנן אין
 זכם גבור
 קשה הר"ן
 אבל גבור
 גבור כובש
 ששה שהיה
 שם, כשיש
 , משא"כ
 כשיש לו
 אז למעלה
 הכי וכו',
 ל המעלות
 בלה במדת
 (י) אל רום
 ת באד"ם
 מעשה צריך
 בשופר וכו'.
 ואחר מהם
 רבינו ביאר
 וגבור ועשיר
 זה להתפשט

ובזה יובן קושית התוספות על רש"י, כי הפסוק עצמו ביאור קושית התוספות הנ"ל, וזהו צחות לשון הפסוק צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה היא העולה, ר"ל זאת שהוא מיעוט, היינו בחי' ענוה ושפלות, הוא תורת העולה, כי מדה זו הוא עיקר לכל תורת העולים במעלת חכמה ועושר וגבורה[ה], שאז נחשבו למעלות ומתנות, משא"כ בלא ענוה נחשבו לחסרונות.

והטעם ביאר הפסוק עצמו, היא העולה, ר"ל כי תיבת היא יש לו ב' משמעות, א' לשון מיעוט כפירוש התוספות, ב' היא בהווייתה תהא כסכרת רש"י, ושניהם אמת, כי זה נמשך מזה, היא שהוא מיעוט גורם לזה העולה במעלות הנ"ל שאם עלה לא ירד רק נשאר בהווייתה, משא"כ כשאינו ממעט עצמו במעלות אלו רק מתגאה בו להתגדר במעלות האלו על זולתו, אז המעלות האלו נחשבו לחסרון ואם עלה ירד, כמפורש בש"ס דפסחים הנ"ל אם חכם חכמתו מסתלקת וכו', וכן אמרו ש"ס דנדרים פרק ז' (ע"ה) ומבמות הגיא (במדבר כ"ב, כ) שאם נתגאה קב"ה משפילו וכו'.

ובזה יובן קושית תוספות על רש"י, כי מה שפירש רש"י היא בהווייתה תהא, הוא נמשך מזה שפ"י תוספות היא

מיעוטא, כי מה שזה סותם זה מפרש, ושניהם לדבר אחד נתכוונו, והוא כמו סוגית אל תקרי וכו', דמפרשי^ט דאי אפשר לקרות כך כי אם שיקרא תחלה כך וכו', והכי נמי מבואר כך, והבן. ויצא מוסר מזה, דאם מתפאר בחכמה א"כ אינו חכם, דמסתלקת כנ"ל.

ובזה נבאר משנה דזבחים הנ"ל, ונבאר קושית תמוה על הרמב"ם שסותר דברי עצמו, דכתב בפרק ב' מהלכות דעות (פ"ט) גם בגובה לב מהני דרך המיצוע, ואת"כ (פ"ג) כתב בגובה לב לא מהני דרך המיצוע, כי אם שילך בדרך האחרון כמ"ש (אנוס פ"ד מ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח בפני כל האדם, וכתבתי ביאור זה מקום אחר^י.

וכעת נראה לי דיבואר על פי קוש' מהרש"א בש"ס פ"ה דברכות (ג): אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וכו'^י שנאמר (דברים י, יג) ועתה ישראל מה ה' [אלדיך] שואל מעמך כי אם ליראה וגו', אטו יראה מלתא זוטרתא היא, אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא. והקשה המהרש"א, דה"ל להקשות הפסוקים אהרדי, פסוק כי אם ליראה^י אפסוק יראת ה' היא אוצרו (ישעיה ג, ו). ועוד דמשני אין לגבי משה מלתא זוטרתא היא, הא משה אמר לישראל וכו'.

על השכינה, כנלע"ד. מו. עי' מו"נ ח"ג פמ"ג, הליכות אלי סימן ג, סמיכת חכמים ברכות י ע"א. יו. עי' לעיל פ' וירא עמ' (קצג:), צפנת פענח פ' בשלח עמ' (רצא). שכתב רבינו כמו שכתב הכא. יח. תיבה זו לכאורה מיותרת, או שמקומה אחר וגו', וז"ל הש"ס התם: ואמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי אין לו להקדוש ברוך הוא בבית גניזו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר יראת ה' היא אוצרו, אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא, דאמר רבי חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול. יש. דמשמע שהוא מלתא זוטרתא.

ונראה לי דקושי במ"א^ט מרים במשה על לקח וגו' והא"ש י. ב. שלח לך שם, דאמר רבי (ג), ופירש רש"י סברא לומר שא משא"כ לאיש נשיאתו ברמה שמואל במשנה אנשים השתדל לרגלי עמי האר וכו', וכך כתב גדולה

ובזה יובן קוש'

ב. לכאורה נראה להסביר תירוצו' לתוך דלגבי מע מצד עצמה דבר דמשמע דלכל י הענוה, ע"ז הקש בעינן להיות אי לא שייך לומר האמת דראוי לו לאורו. כא. עי' ב כב. רש"י ז"ל שנ קבל לשון אפל. שנראה מיותר,

על כל פנים לק להיות מהם ומו התורה התמימו בעבורך ולעצמן האנשים ק"ו בע כך שמעתי מאו

חם זה מפרש, ונו, והוא כמו שי"ט) דאי אפשר תחלה כך וכו', בן. ויצא מוסר א"כ אינו חכם, ל.

ל, ונבאר קושיא יתר דברי עצמו, (ה"ג) גם בגובה (ה"ג) כתב בגובה אם שילך בדרך מאוד מאוד הוי כתבתי ביאור זה

י קושי מהרש"א (ג): אמר רבי מיראת שמים נתה ישראל מה אם ליראה וגו', היא, אין לגבי היא. והקשה הפסוקים אהדדי, ק יראת ה' היא משני אין לגבי הא משה אמר

י ע"א. יו. ע"י לעיל תיבה זו לכאורה ראת שמים שנאמר א היא והאמר רבי את שמים שנאמר מבקשים ממנו בלי מלתא וזוטרותא.

ונראה לי דקושיא חדא יבואר באידך^ט, דכתבתי במ"א^{טו} ביאור פסוק (נמדנר יב, ג-ב) ותדבר מרים במשה על אודן[ת האשה [ה]כושית אשר לקח וגו' והאיש משה עניו מאד וגו', ופסוק (טו) שלח לך אנשים לדעתך^{טז} וכו'. וכתבתי שם, דאמר רבי אלעזר הוי קבל וקיים (פנהלין יד, ג), ופירש רש"י קבל לשון חשך^{טז}. אמנם היה סברא לומר שאין מדה זו כי אם לאיש הדיוט, משא"כ לאיש ראש ומנהיג שצריך לנהוג נשיאתו ברמה אין שייך זה, כמ"ש במדרש שמואל במשנה אבות (פ"ג מ"ה) [ב]מקום שאין אנשים השתדל להיות איש, שלא יהיה מרמס לרגלי עמי הארץ צריך שיהיה איש גיבור ותקיף וכו', וכך כתב היעב"ץ (אבות פ"ו מ"ה) אל תבקש גדולה לעצמך דייקא^{טז}, וכו'.

ובזה יובן קושיא שעל הרמב"ם הנ"ל, דאינו

סותר להדדי, כי מה שכתב גם בגובה הלב ילך דרך המיצוע, היינו מי שהוא ראש ומנהיג הצבור לא ישפיל עצמו בקצה האחרון, שלא יתבזה ויהיה מרמס לרגלי עמי הארץ ולא יהיה דבריו נשמעים. משא"כ מי שאינו ראש ומנהיג אזי ילך בקצה האחרון, וזה שכתב אח"כ מאוד מאוד הוי שפל רוח וכו', ואתי שפיר.

וזה שהתרעמו אהרן ומרים על משה לשם שמים, שאחז במדת ענוה ושפלות וזה גרם עליו כמה תלונות מן הערב רב שהתרעמו על משה, משא"כ אם היה גבור תקיף וכו'. אמנם הקב"ה הסכים עם משה, וז"ש [וה]איש משה עניו מאוד, ר"ל שהיה איש חשוב גם שהיה עניו, שנהג עצמו במדת השפלות, כי מאן דזעיר יהיה רב^{טז}, וזש"ה שלח לך אנשים, לראשי עם, שיהיו לדעתך ולא לדעת אהרן ומרים וכו'.

ב. לכאורה נראה הכוונה על ב' הקושיות בגמרא דברכות, ומתחילה מתרץ רבינו את דברי הרמב"ם, וחוזר להסביר תירוצו על הקושית שבש"ס, והנה לכאורה כוונת רבינו בתירוצו הגמרא דברכות, דהמקשן ידע דאפשר לתרץ דלגבי משה בחי' ענוה יראה מילתא זוטרתה היא ולא יקשה מפסוק יראת ה' היא אוצרו, כי היראה מצד עצמה דבר גדול, אלא מאחר דאמר רבי חנינא דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ויליף לה מהאי קרא, דמשמע דלכל ישראל שאמר להם משה רבינו ע"ה זה, כן הוא, דמצות היראה היא דבר קטן, והיינו מחמת הענוה, ע"ז הקשה המקשן, דבזה ס"ל דרק משה רבינו לשיטתו דהיה ענו מצי אמר כן וכנ"ל, אבל לכל ישראל בעינן להיות איש במקום שאין אנשים ולא בעינן אז להתנהג בענוה, וכסברת מרים ע"ה, ולכן לגבי כל ישראל לא שייך לומר 'כי אם' באופן שמשמע שהוא דבר קטן. ומשני התרצן דס"ל כמשה רבינו ע"ה דלכל ישראל האמת דראוי להתנהג במדת משה רבינו ע"ה וכדמבאר, כנלע"ד לכאורה בכוונת רבינו, וה' יאיר עיני המחכים לאורו. כא. ע"י במפתח הפסוקים, וע"י במפתח הפסוקים על הפסוק (אסתר א, כב) להיות כל איש שורר בביתו. כב. רש"י ז"ל שם. כג. בדף יד פירש רש"י וזה לשונו: הוי קבל - אפל. ובדף צב פירש, הוי קבל - הוי עניו ותחיה, קבל לשון אפל, עשה עצמך אפל ושפל. כד. זה לשונו: אל תבקש גדולה לעצמך. יש לדקדק לשון לעצמך שנראה מיותר, והנראה לי שירמוז כי החכם לא יהנה מן הכבוד אשר יעשו לו אבל ישפיל בעיניו, אבל ראוי על כל פנים לקבל הכבוד בעבור כבוד התורה עצמה, כי בראות האנשים את יקר תפארת החכמים ישתדלו להיות מהם ומתוך שלא לשמה יבאו לשמה, וזה דקדוק דברו, אל תבקש גדולה לעצמך, כי אם לעצם כבוד התורה התמימה אשר היא שמוותיו של הקב"ה, וכן אמר דהע"ה (תהלים כז) לך אמר לבי בקשו פני וגו', יאמר בעבורך ולעצמך אמר לבי לישראל בקשו פני, את פניך ה' אבקש, כי בבקשם את פני אבקש אני את פניך ויקחו האנשים ק"ו בעצמם אם לדוד כך למי שהוא מכבד עאכ"ו. נמצא הכבוד אשר אני מבקש שהוא לך ולבעבורך. כך שמעתי מאחד מחכמי הדור מסכים עם זה המאמר בעניינו ובלשונו, אל תבקש כאומרו בקשו פני. כה. עיין זח"א קכב ע"ב.

והנה מצינו מדת משה רבינו שאמר (עי' שמוס טו, ו) ואנחנו מה וכו'. ובוזה יובן פסוק מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה, ר"ל מדת ענוה שהי' במשה שאמר ואנחנו מה, מדה זו ה' שואל מעמך, ואז כשיזכר למדה זו שהוא מדת ענוה אז יראת ה' זוטרות לגבי ישראל ג"כ כמו במשה, שנאמר (משלי כג, ד) עקב ענוה יראת ה', וכמ"ש בתיקונים דף ה' ע"כ (יעו"ש, ושפיר אמר הפסוק כי אם ליראה, והבן.

ועפ"ז שמעתי בשם החסיד מ' דוב בער מורצנירס^(ט) ביאור פסוק (מיכה ג, ה) הגיד לך אדם מה טוב וגו', כי ח"ו נרגן מפריד אלוף (משלי טו, כח) על ידי שנסתלק א' דאהי"ט^(י) ונשאר מ"ד^(ט), ולהמשיך אלוף הוא טוב כשיהי' בחינת מ"ה גימטריא אדם כמשה (שמוס טו, י) ונחנו מה וכו'. ובוזה יובן, הגיד דהיינו להמשיך לך בחינת אדם, לזה טוב שיהי' בבחינת מה שפל ועניו^(כ), אז נמשך א' ונעשה מ"ה גימטריא אדם, ודפח"ח.

ועפ"ז נבאר ש"ס דסוטה (ס) כל המתגאה רוח קמעא עוכרתו, וכ' התוספות (ד"ס לוט) פירש ר"ח דם הצלול רביעית וכו'^(ג), כתבתי מזה במ"א^(ד) יעו"ש. ולדברינו אתי שפיר,

דכתב היעב"ץ פירוש המשנה (שמוס פ"ג מ"ג) המפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, פ"ה הלא על כי אין אלדי בקרבי מצאוני הרעות גו'^(א) (דנחיש לו, י) ודפח"ח. ובוזה יובן כל המתגאה וכו', על ידי זה נסתלק אלופו של עולם כי אין אני והוא יכול לדור בעולם (קוטס ס), לכך רוח קמעא וכו', וביאור זה היא התוספות, כי רבוע אהיה הוא רביעית דם^(ב) וזהו אלוף דבינה^(ג), ועי"ז נעשה מ"ה אדם וצריך שיהי' בבחי' מה שהיא ענוה בחי' בינה אלוף בינה (שנת קד), משא"כ בהיפך, והבן.

ובוזה יובן משנה דזבחים הנ"ל, דפליגי רבי יהושע ורבי גמליאל בסברת אהרן ומרים עם משה, וצחות לשון המשנה כך הוא המזבח מקדש את הראוי לו, ומן הסתם הראוי לו הוא זה הנזהר כמה שנאמר (שמוס כ, כג) לא תעלה במעלנות על מזבחי, הנוהג במדת ענוה ושפלות, ואז אשכך את דכא ושפל רוח (שעיה טו, טו), משא"כ גסי הרוח המזבח שהיא השכינה מתרחק ממנו כמ"ש בש"ס דסוטה (ס) אין אני והוא יכול לדור בעולם.

אמנם סבירא ליי לרבי יהושע כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד, ר"ל אישים

כו. וענוה קטירא בדחילו, הרא הוא דכתיב (משלי כ"ב) עקב ענוה יראת ה', מאן דאית ביה יראת ה' אייתי ליה לידו ענוה דאייתי שכינתא עלאה, דיראת ה' עקב לגבה, ודא דרגא דמשה, דאתמר ביה והאיש משה ענו מאד, ובגין דאיחי יראה עקב לגבה, אוקמוה מארי מתניתין, יראה מלה זוטרתי היא לגבי משה. כו. המגיד ממעוריתש זי"ע. כת. שהיא הא' שיש בוא"ו דהוי"ה במילוי אלפי"ן - יו"ד ה"א וא"ו ק"א, שהוא בגימטריא אדם [פע"ח ש' ספירת העומר פ"א, ועי' תולדות יעקב יוסף פ' קדושים עמ' (תרסט)]. כפ. גימטריא ד"ם. ל. הגדה הוא ענין המושכה. לא. שהיא הארת בינה הנק' ענוה, ואז נמשך האל"ף שהוא אל"ף בינה בחי' אהי"ה, לוא"ו, ונעשה בגימטריא אדם. לב. ז"ל: אדם שאין בו אלא רביעית דם - פרי"ח הוא דם הצלול שממנו משתית הלב אין בו אלא משקל כ"ה סלעים שהיא רביעית הלוג. לג. עי' כתונת פסים פ' צו עמ' (כה), תולדות יעקב יוסף פ' קדושים עמ' (תרסט). ועי' עוד במפתח הש"ס ובמפתח התוספות. לד. ז"ל: כי הדבק בו ית' מושגח ממנו וכו', משא"כ כסדר הדביקות שבינו לבין קונו אז סר ממנו השגחת יוצרו וכמ"ש על כי אין אלהי בקרבו וגו', יעו"ש. לה. כלומר א' אהי' אהי' אהי"ה הוא רבוע דשם אהי"ה ובגימטריא ד"ם, ומזה דם האדם כמבואר בפע"ח ש' ספירת העומר פ"א, וזה רביעית ענין רבוע, דם' היוצא מרבוע אהי"ה. לו. כלומר וזה הארת הבינה הנק' אהי"ה.

היינו הראש וכו' במשנה (שמוס פ"ג ט"ז) תארו איש הוא הגאונה הראוי עלה לא ירד, כי מרמז

משא"כ רבן גמל בסברת הקב"ה עמו, ואי תאזין לחלק בין הדינים באזהרו מופתיו, דהיינו שאמרו במשנה שפל רוח, ואם בפעלת עושר ממדריגותו, הני בהווייתה

אמנם י"ל הלא הנ"ל, מ ובוזה נבוא אל קה"י כך, כי מן פחינת הראוי ל של האישים^(ט) בחי' מזבת, כמ (מסילס קיט, נט) ד עדותיך וכו' יע

לו רבינו ביאר זו אמר רבי ברכיה וכו' המוני עם, ג יוסף פ' משפטיב שמיני עמ' (צ), ז יהיה כלי כסף, ז וכן ולילה לא יו היצחק שנק' צו

היינו הראש ומנהיג, כמ"ש בתוספות יום טוב
במשנה (פ"ג מ"ג) אנטונינוס איש סוכו, כי
תאר איש הוא אדון וכו', והכוונה כי קצת
הגאווה הראוי לאישים להנהגת הציבור אם
עלה לא ירד, כי צריך קצת למדה זו שלא יהיה
מרמס לרגלי עמי הארץ.

משא"כ רבן גמליאל פליג על זה, וסבירא לי
כסברת משה רבינו ע"ה שהסכים
הקב"ה עמו, ואמר ר"ג כל הראוי למזבח סתם,
ואין לחלק בין אישים לשאר בני אדם, הכל
חייבים באזהרת לא תעלה במעל[ות] על
מזבחי, דהיינו ליזהר במדת גבה רוח כמו
שאמרו במשנה (פ"ד מ"ד) מאד מאד הוי
שפל רוח, ואם יש לו מדה ענוה אם עלה
במעלת עושר וחכמה וגבורה לא ירד
ממדריגתו הנ"ל, כמו שפירש רש"י היא
בהווייתה תהא, וכמ"ש לעיל, והבן.

אמנם י"ל דלא פליגי רבי יהושע ורבן גמליאל
הנ"ל, מר אמר חדא ומר אמר חדא,
ובזה נכוא אל ביאור הרמב"ם הנ"ל, וההצעה
יהי' כך, כי מן בחינת הראוי לאישים יבוא אל
בחינת הראוי למזבח, דהיינו מן חשק הגשמי
של האישים^(א) יבוא אל חשק הרוחני שהיא
בחי' מזבח, כמו שכתבתי במ"א^(ב) ביאור פסוק
(מהלל קיט, נט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל
עדותיך וכו' יעו"ש, וכן כתבתי^(ג) ביאור משנה

(פ"ג מ"ד מ"ה) איזהו חכם הלומד מכל אדם וכו'
יעו"ש, והעולה משם כי רבי מאיר תוכו אכל
וקליפתו זרק (מגיגה טו:), והכוונה כי קליפתו
יזרוק, שלא ישמע ליצה"ר בגוף העבירה,
ותוכו אכל דהיינו שיקח מוסר לעצמו מן
החשק של עוברי עבירה, והחשק של אנשי
התומר בגשמי, מזה יבוא לחשוק ברוחני.

ובזה יובן משנה הנ"ל, דרבי יהושע אמר כל
הראוי לאישים וכו', ורבן גמליאל אומר
כל הראוי למזבח וכו', ושניהם לדבר אחד
נתכוונו, שיקח ראי' מן תענוג וזריזות הראוי
לאישים בגשמי, ויעשה כך למזבח דהיינו
ברוחני, וזהו על דרך שכתבתי^(ד) ביאור פסוק
(פמ"ג יב, ט) וישאלו איש מאת רעהו כלי כסף
וגו', והבן.

ובזה יובן דברי הרמב"ם הנ"ל שכתב תשבותו
שיסיר החמץ הידוע וכו', שהוא בחי'
מאמר התנא איזהו חכם הלומד מכל אדם וכו',
דהיינו בחינת רבי מאיר אשר תוכו אכל
וקליפתו זרק וכו', וזה הוא ממש לשון
הרמב"ם מ"ש שיסיר חמץ הידוע לו, דהיינו
עצם העבירה שנק' חמץ יסיר אותו לגמרי
מרשותו, רק תוכו יאכל דהיינו החמץ שאינו
ידוע ונראה לו יבטל בלבו וישים החמץ כעפר
וכו', ר"ל שיקח מוסר לעצמו מתוכו של תענוג
עוברי עבירה שהי' חמץ, ויקח תענוג זה

לו. רבינו ביאר זה בצפנת פענח פ' יתרו עמ' וז"ל: ש"ס דיומא עא ע"א, אליכם אישים אקרא (משלי ה, ד),
אמר רבי ברכיה אלו תלמידי חכמים, שדומין לנשים וכו', פירש רש"י אישים לשון אשה, מדלא כתיב אנשים.
וכו' המוני עם, שנקראו אישים, שדומין לנשים [רבינו יליף מהתם רק דאישים לשון נשים]. לח. תולדות יעקב
יוסף פ' משפטים עמ' (תלו:), פ' חקת עמ' (איטו:), ועוד. ל. עי' לעיל פ' בראשית עמ' (פג.), כתונת פסים פ'
שמיני עמ' (צ.), צפנת פענח פ' כי תשא עמ' (תרלז:), וש"כ. מ. עי' לעיל פ' לך עמ' (קנד:): כלי כסף - שהגוף
יהיה כלי כסף, שכוסף וחושק לעבודת ה', יהי' מושאל מאת רעהו, על ידי שרואה ברעהו שהוא חושק בגשמי
יום ולילה לא יושבת, מזה יקח מוסר לכוסף בחשק זה בעבודת ה' ברוחני. וכן כלי זהב, כי מצפון זהב יאתה,
היצה"ר שנק' צפוני, תמיד הומה ומפתה לבני אדם יום ולילה לא יושבת, כדי לעשות שליחותו יתברך, כך

(פ"ג מ"ד מ"ה)
חייב בנפשו, כי
מצאוני הרעות
ובזה יובן כל
זלק אלופו של
ירד בעולם (פוט)
ביאור זה היא
רביעית דם^(א),
שה מ"ה אדם,
ענוה בחי' בינה
בהיפך, והבן.

ל, דפליגי רבי
כסברת אהרן
זמשנה כך הוא,
מן הסתם הראוי
ד (פמ"ג כ, כג) לא
והג במדת ענוה
שפל רוח (יע"ה)
ז שהיא השכינה
יטה (ט) אין אני
ילם.

שיע כל הראוי
ירד, ר"ל אישים

את ה' אייתי ליה
יש משה ענו מאד,
המגיד ממעריטש
יבא אדם [פע"ח ש'
ל. הגדה הוא ענין
י"ה, לוא"ו, ונעשה
שתית הלב אין בו
קב יוסף פ' קדושים
ממנו וכו', משא"כ
יעו"ש. לח. כלומר
ז ש' ספירת העומר
הנק' אהי"ה.

2

ברוחני שהוא בתי עפר, בסוד^ט הכל היה מן העפר (קס"ג, ט), ונעשה מן יצה"ר שנקרא חמץ יצ"ט שנקרא עפר, בחינת ונפשי כעפר לכל תהיה (נ"ט ט), ומן נבל נעשה לבן^ט, והבן, והשם יכפר.

L

בפסוק שיר השירים (ג, יד) הראיני את מראיך השמיעני^{ני} את קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה וגו'. וי"ל פתח תחלה מראיך ואח"כ קולך, ומסיים בסיפא איפכא תחלה קול ואח"כ מראיך. וגם להבין מהו ענין מראיך נאוה.

ונבאר פסוקי שיר השירים (ג, ב-ד) על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתי אקומה נא וגו' מצאוני השומרים הסובבים בעיר את שאהבה נפשי ראיתם, כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי את שאהבה נפשי אחזתי ולא ארפנו וגו' ואל חדר הורתי וגו'.

להבין זה נ"ל דאיתא בתקונים תיקון ק"ו דע"א ע"ב וז"ל: ואית תמורות מכמה מינין וכו', אמר רבי אלעזר והא כתיב (מלאכי ג, י) אני ה' לא שנית, אמר ליה אני היינו שכינתא, איהי לא אשתני מניה, ואיהו לא אשתני ולא אסתתר מנה, אבל לגבי חייבא אשתני ואסתתר מהם כמש"ה (דניס לב, ט) אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם וכו' ואסתתר בכמה לבושיין ובכמה כסוין ובכמה קליפין, אבל הקב"ה

ושכינתו לא אשתני דא מן דא וכו', ולאילין דתליין מגי' ושכינתו לא אשתני לעולם וכו' יעו"ש.

להבין זה נ"ל דשמעתי משל ממוזרי זל"ה למשל שהי' מלך אחד שעשה כמה מחיצות וחומות זה לפניו מזה על פי אחיזת עינים שהי' מסבבין את המלך, ובכל שער החומות צוה לפזר ממון, ויותר שהי' החומות לפניו פזרו הון יותר, כדי לראות זריזות ותשוק בני המדינה איך כל א' מתחזק ומורז עצמו לבוא אל המלך, ויש שחזרו אחר שקבלו ממון בשערי החומות, ויש שחזרו בשער השני, ויש בשלישי וכו', ומעט מזעיר שלא נכנס בלבם חשק הגשמי לאסוף הון כי אם לבוא אל המלך, ואחר כמה טרחות שבאו אל המלך ראו שאין שום חומה ומחיצה כי אם אחיזת עינים וכו'.

והנמשל מוכן, שהמלך הגדול הגיבור והנורא מלך מלכי המלכים הקב"ה מסתתר בכמה מחיצות וחומות של ברזל, כמ"ש בש"ס (נ"ט ט) מיום שחרב בהמ"ק וכו', והמחיצות הוא מחשבות זרות וביטול תורה ותפלה, כמ"ש בזוהר (מ"ג קכג) כי הטוב הגנוז מסבב אותו החושך והקליפות, משל למלך וכו' יעו"ש. אמנם אנשי דעת היודעים שכל מחיצות וחומות ברזל וכל לבושיין וכסוויין הוא עצם מעצמותו יתברך דלית אתר פנוי מגי', א"כ אין זה הסתתרות אצלו, כמו שכתבתי במ"א^ט אלופינו מסובלים (מס"ס קמה, יד), כשיודע

ממנו ילמוד האדם מיצר הרע לעשות רצון קונו ושליחותו ית' ג"כ יומם ולילה לא יושבת, כמו ששמעתי זה וכו', וזוה וינצל. את מצרים. מא. עי' זח"א קע ע"א, ח"ג לד ע"ב, מערכת האלהות פי"ב, שושן סודות עמ' 109 (אור הגנוז תשנ"ה), ע"ח שמי"ט פ"ג. מב. עי' לעיל פ' ויצא עמ' (שד"ם) ממדרש הנעלם פ' חיי שרה בזוהר דף קכ"ח ע"ב, וע"ש בהערות, ועוד. מג. עי' כתונת פסים פ' בהר עמ' (רט). צפנת פענח פ' משפטים עמ' (תכג).

שאלת פני של
הפ
נכות יוסף מ
מסתת
שהם בני ד
הסתתרות ה
הכל הוא
נכות יוסף
מכתור
אסתורה פנ
מהאיד שיו
פנים בפנים
משא"כ כל
שיש מחיצה
תפלתו כמנ
מהפך בסינ

לאנשים מושלמים שכל אחד סובר ששכלו טוב, ורק הוא היודע ומבין. ויכול לדון בכל דבר כידוע, ועל האחר שאין אומה כמותו אומר עליו שאינו איש. וכל דבר מאלו ג' טעיות מביא לידי כל הקלקולים וחורבנות בעולם ורציחה וש"ד כידוע וא"צ להאריך בזה.

והנה כשנעיין בזה יבין כ"א שאין זה השלמה כלל, ואדרבה עוד מגרע ומקלקל מכמה טעמים. (א) שאף אם יהי' עשיר וגבור וחכם כל ימיו וישיג בזה כל תאות העולם, הלא הוא עולם עובר, ואין מלוין לו לאדם בשעת פטירתו לא כסף וזהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומע"ט בלבד כבפרק קנין תורה [מ"ט]. וא"כ ודאי שאין זה כלום, דהא גרוע בזה מכל הבע"ח שאינם צריכים להצטער עבור פרנסתם כרשב"א סוף קידושין. (ב) שמעיקרא דדינא הוא טעות שהעשיר אין לו הנאה בחייו יותר מהעני, ואולי עוד גרוע, משום שהעני אין לו השגה להתאות. רק להשיג צרכי חיינו ההכרחיים, וזה משיג בודאי, דהא הוא חי ומסתמא השיג מזונותיו אף שהוא באופן קשה, אבל עכ"פ השיג זה דמאן דיהיב חיי יהיב מזוני, וי"ל הנאה רבה מזה, אבל העשיר שמתאוה לכל מה שעניו רואות שנדמה לו שיוכל להשיג ולבסוף אינו משיגו כי א"א להשיג כל דבר שרוצה, רק שבגאותו חושב שודאי ישיג, ולכן כשאינו משיג הוא מצטער ע"ז מאד עד שקץ בחייו ואין שוה לו כל עשירותו, ואין אדם מת וחצי תאוותו בידו ומי שי"ל מנה רוצה מאתים [קה"ר א לד]. (ג) שעיקר העשירות אינו בידו רק ביד הקב"ה שכן לילה יכול להיות העשיר עני מחוסר לחם כדראינו בעינינו, וכן הגבור המושל על מדינות רבות בן לילה ירד מגדולתו ונעשה גם עני ואביון, כי הקב"ה משפיל גאים ומגביה שפלים כתרף עין, וכן יכול להיות שהגבור בגופו יחלה פתאם ולא יוכל אף לנענע ידו ורגלו, ורוב הגבורים והמושלים אין מתים מיתת עצמן. וא"כ ודאי שמעלת עשירות וגבורה וחכמה להשיג בהם

עניני תאות עוה"ו אינו כלום שהרי אינם בידו, ובכלל אלו המחזיקים עצמם לחכמים הוא שטות גדולה מאד, וכי אינו רואה בעצמו שיש דברים שלא הבין מתחלה ואח"כ כשעיין בהם יותר הבינם, וא"כ רואה שאף אצלו לא כל העתים שוים, וא"כ ודאי יכול להבין שיש חכמים גדולים ממנו ולא כל מה שהוא אינו מבין אינו כלום, אלא שהחכם ממנו יבין זה. וגם מקור החכמה עוד עמוק גם מהחכם ממנו, כי גם להחכם היותר גדול לא כל העתים שוים כי הוא רק שכל אנושי. וכ"ש איך יכול לטעות בזה כי הלא רואה בחוש חכמים גדולים ממנו, ואיך עושה עצמו כטועה, ובודאי הוא שטות גדולה מאד.

וביאר אלו הג' דברים בהבליות העשר שבארתי, שלמה המלך בקהלת [ה יב] יש רעה חולה וגוי' עשר שמור לבעליו לרעתו ואבד העשר ההוא בענין רע וגוי', פי' שלא יוכל לעשות בזה כלום: שאינו בידו רק ביד הקב"ה. ועוד כאשר יצא מבטן אמו ערום ישוב ללכת כשבא וגוי' כל עמת שבא כן ילך וגוי', וא"כ אף אם יהי' עשיר כל ימיו אין זה כלום, שהוא עולם עובר ומאומה לא ישא וגוי'. ועוד גם כל ימיו בחשך יאכל וכעס הרבה וגוי', שאף בעת שהוא עשיר אין לו שום הנאה מתאוותיו כיון שרוצה עוד תענוגים ואינו יכול להשיגם ואין שוה לו כל עשרו כדבארתי. ואמרו חז"ל במגילה [י ב] לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת ושמחה זה מרדכי, ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה המן. כונתם לבאר איך שהמן אחר כל עשירותו וממשלתו לא הי"ל שום הנאה בחייו, מאחר שהתאוה שגם מרדכי ישתחוה לו ולא הי' יכול להשיג זה ומשום זה קץ בחייו כדאמר שכל זה איננו שוה לו, ואמר ר"א א"ר חנינא [שם טו ב] מלמד שכל גנוזי של אותו רשע חקוקים על לבו, פי' שלא שכח מגדולתו ועשרו, ומ"מ קץ מחמת שלא הי' יכול להשיג תאוה קטנה כזו שאין אנו מבינים כלל איך מחאזים לזה. וא"כ רואין איך שהרשע בכל עשירותו. וגבורתו וממשלתו אין לו שום הנאה

בחייו, ורק שהקב"ה נתן וגוי' בלא שום הנאה, הי"ל שמחה והנאה מהעו גדול כזה שנגזר להרוג הי' מיושבי לשכת הגזירה הוא יום ג' לתעניתו, וכן שראה שנדחתה הגזירה שישבו בתשובה וירחה הי"ל שמחה והנאה אף עשיר השמח בחלקו, וכן למק"א [דרשות לפרשו תרפ"ז] והו' ועל ג' כתות טועין א מה שאמר ישעי' בעיניהם, שהוא שטות בפרט שנגד פניהם נבו שנבון עדיף. והוי גבוריו משתמשין לתאות ורשי במשל שכרות, כמו שאמ ולא מיין. ואמר עוד נ בעשירותם שמצדיקים הו שנתמנה כבר לשופט מח לקבץ ממון אף באיסור ועול כזה בעולם שכדאי בתאותיו לרדוף **והנה** האדם הצדיק מ עשירות גבורה והוא כשיודע שאינם לגסיון, ויעשה בהעשירו המצות שאפשר לקיים יציל נפשות ויגמול חסד, נתן לו בריאות וכו', נ ולעשות כל המצות שא וכן ידע שהחכמה האמ והאמונה הטהורה, ואף בקוצר שכלו וידע שהתו אחריה, רק צריך להע שאפשר לו, וכן ללמד לא

הנה"ל למה פנין צ"ס

0101 שנת ה'תש"ו - 401 - 27 דוק

בשכלו איך לילך בדרכי ה' ולהדבק במדותיו, שהיא חכמה האמתית וילמוד מכל אדם, כי לא יחשוב עצמו לחכם גדול אלא שיש ללמוד מכל אדם כבן זומא באבות פ"ד מ"א. והנה כונת ירמיהו [ט כב] אל יתהלל חכם בחכמתו, כשסובר שהחכמה היא שלו ונשתלם בה, וכן לא הגבור בגבורתו, כשסובר שהגבורה שלו, וכן לא העשיר בעשרו, כשסובר שהעושר שלו. שזה הוא טעות גדולה ואין לו מזה שום הנאה, ואדרבה יביא בזה לרציחה וש"ד וממשלת איש ברעהו, וגרוע עוד מבע"ת. אלא בואת יתהלל המתהלל בדברים אלו שחשב עשירות וגבורה וחכמה, השכל וידוע אותי שידוע שהקב"ה נתן לו זה, ואז יעשה בודאי דברים טובים כמצווה. ומסיק כי הם חסד משפט וצדקה, שבחכמה ישכיל לעשות חסד, ובגבורה משפט שהוא להציל עשוק מיד עושקו, ובעשירות צדקה. ויעשה זה מחמת שבאלה חפצתי. אז יכול להתהלל בעשירותו וחכמתו וגבורתו שהוא שומר תגון ועושה באמונה.

וכן בארו חז"ל באורך במדרש תנחומא פ' משפטים [פיסקא ח] על קרא דכסף תלוה, הכל הקב"ה מנסה את העשירים וכו' והעניים מנסה אותן אם אינן מבעטים בעוה"ז וכו'. שהעני ג"כ צריך לידע שלא יתייאש מן הטובה, כי הכל הוא מהשי"ת, ולא יקנא בעשירים, כי בעצמו אינו יכול ליקח כלום רק צריך לשוב בתשובה שלימה ולפשפש במעשיו מפני מה נענש בעניות, ולהצדיק הדין ולהודות להשי"ת שענשו בעוה"ז, ועל טובתו שנתן לו חיים שדיו שהוא חי, מאחר שחטא. וגם אפשר שלמחר יהי עשיר, ושהוא עתה גסיון שמנסהו שלא לקנאות בעושר, כי אין האדם יכול לעשות בזה מאומה, ואז יתן לו שכרו לעתיד לבוא, וגם בעוה"ז, כמו ששילם לאיוב אח"כ כפלי כפלים [איוב מב י]. ואמרו עוד [בתנחומא שם] ועשיר שעיגו רעה אבד הוא וממונו מן העולם שנא' [קהלת ה יג] ואבד העשיר וגו', לא כל מי שהוא עשיר היום עשיר למחר ולא כל מי שהוא עני היום עני למחר שנא'

בחייו, ורק שהקב"ה נתן לו ענין לאסוף ולכנסו וגו' בלא שום הנאה, אבל הצדיק כגון מרדכי הי"ל שמחה והנאה מהעולם, אף שהי' שרוי בצער גדול כזה שנגזר להרוג כל היהודים, ובשלותו הי' מיושבי לשכת הגזית וירד כ"כ מגדולתו וגם הוא יום ג' לתעניתו, ומ"מ היתה לו הנאה בזה שראה שנדחתה הגזירה על שגת וא"כ הוא כדי שישבו בתשובה וירחם הקב"ה עליהם, ולכן הי"ל שמחה והנאה אף בעת רעה זו, שאיננה עשיר השמח בחלקו, וכבר בארתי זה בדרושי למק"א [דרשות לפרשת שקלים ושבועות - תרפ"ז] והוא כדבארתי.

ועל ג' כתות טועין אלו ביאר הבינה לעתים מה שאמר ישעי' [ה כא] הוי חכמים בעיניהם, שהוא שטות גדולה איך טעו בזה, בפרט שנגד פניהם נבונים שהם גדולים מהן, שנבון עדיף. והוי גבורים לשתות יין, שבגבורתן משתמשין לתאות ורשעות, שכל התאות הוא במשל שכרות, כמו שאמר [ישעיה גא כא] שכרת ולא מיין. ואמר עוד נגד עשירות שמרשיעים בעשירותם שמצדיקים הרשע עקב שחד וגו', שאף שנתמנה כבר לשופט מחזיק ברשעתו ואינו מקפיד לקבץ ממון אף באיסור, וגם אף שעושה רע ועול כזה בעולם שכדאי לפניו להחריב כל העולם בתאותיו לרדוף אחרי העשירות.

והנה האדם הצדיק משתמש בג' הדברים - עשירות גבורה וחכמה לדברים טובים. והוא כשיודע שאינם שלו רק שהוא כפקדון לנסיון, ויעשה בהעשירות שלו צדקה וחסד וכל המצות שאפשר לקיים בממונו. ובגבורתו ג"כ יציל נפשות ויגמול חסד, שמאחר שידוע שהקב"ה נתן לו בריאות וכוה, טורח בגופו לגמול חסד ולעשות כל המצות שאפשר לו לעשות בגופו. וכן ידע שהחכמה האמתית הוא ידיעת התורה והאמונה הטהורה, ואף מה שלא יבין יתלה בקוצר שכלו וידע שהתורה היא אמת ואין להרהר אחריה, רק צריך להעמיק בשכלו להבין מה שאפשר לו, וכן ללמד לאחרים ולהכינם, ולהשכיל

רי אינם בידו. וים הוא שטות ו שיש דברים ין בהם יותר 'א כל העתים חכמים גדולים ין אינו כלום, מקור החכמה להחכם היותר ווא רק שכל כי הלא רואה עושה עצמו ילה מאד. ושר שבארתי, יב] יש רעה י ואבד העשיר לעשות בזה ועוד כאשר שבא וגו' כל ע י יהי עשיר ובר ומאומה כחשך יאכל ושיר אין לו ווד תענוגים כל עשרו לאדם שטוב יכי, ולחוטא ונחם לבאר זו לא הי"ל שגם מרדכי ומשום זה ז לו, ואמר שכל גזיו שלא שכח א הי' יכול 'בינים כלל הרשע בכל שום הנאה

[תהלים עה ח] כי וגוי זה ישפיל וזה ירים. וכונתו שאין להעני להתיימש מחמת עניותו ולא העשיר להתגאות בזה. כי אינו תלוי בהם אלא אלקים שופט משפיל ומרומם.

← **ואמרו עוד** [שם] יש עשר שמור לבעליו לטובתו ויש לרעתו והוא כדבארתי, ומביא שעושרו של קרה הי' לרעתו שזה גרם לו להתגאות ולהתאזר להיות כ"ג אף שהוא דבר שא"א, ולהיות חוטא בנפשו, וכן עושרו של המן שזה גרם לו להתאזר שגם מרדכי ישתחוה לו.

אבל לצדיקים כגון עושרו של יהושפט הי' לטובתו שהי' עניו מאד אף שהי' מלך ועשיר וכיבד יראי ה' כדאיתא בסוף מכות [כד א], וא"כ ודאי שעשה בעושרו רק מע"ט. יש גבורה טובה לבעליה ורעה לבעליה כדבארתי, ומביא שגבורת גלית הי' לרעתו שחירף וגידף בו ובטוח בכחו, ולכן עשה הקב"ה גם שדוד הרגו באבן הקלע להראות שאין גבורה חשוב לפני הקב"ה כלום. וגבורה של דוד הי' לטובתו שהציל את ישראל מיד עושקיהם בעזרת השי"ת, ומצינו [ש"א כג] שעמד בסכנה בעת שהי' נרדף משאול והלך להושיע את קעילה אף שאנשיו יראו ואמרו לו שאיך גלך בסכנה, שהרי יראו גם ביהודה, ועתה בקעילה יצטרכו לירא גם מפלשתים וגם משאול, ומ"מ בטח בה' שהבטיח לו שיושיע על ידו את קעילה. ותיכף לזה אנו רואים שלא השתמש בגבורתו כלום, כאשר א"ל השי"ת שיסגירוהו אנשי קעילה ביד שאול לא נקם בהם על שרוצים לעשות לו רעה תחת טובה זו שהצילם מיד פלשתים ועתה שהוא בצרה יסגירוהו, וטבע האדם לכעוס ע"ז, וכ"ש גבור שאינו מקפיד כ"כ על רציחה, ומ"מ חזינן שדוד לא כעס עליהם ולא עשה להם כלום אף שהי' יכול לעשות להם רעה, דהא הוא ואנשיו היו גבורים מהם, אך דוד ידע שהגבורה אינו שלו רק של הקב"ה ולכן אסור לו לעשות להם רע דהא יכול לברוח משם ולהנצל משאול, וא"כ חזינן שלא השתמש בגבורתו רק לעבודת השי"ת לעשות משפט וצדקה, ולכן וכל

ישראל ויהודה אוהב את דוד [שם יח טז]. ואמרו עוד יש חכמה טובה לבעליה ורעה לבעליה והוא כדבארתי, ומביא שרעה לבעליה כגון בלעם שידע רק לקלל וליעץ עצות רעות ולהכשיל בבנות מואב, וטובה לבעליה כגון יהושע שהוא עניו מאד ולא סמך על חכמתו רק על התורה כפי שמסר לו משה, ולכן כששבחו ליהושע שהי' משקה מחכמתו לכל ישראל אמר להם שבחו למשה, והוא כדבארתי.

והנה בעבד עברי שנמכר בגניבתו נקבצו לבעה"ב ג' סברות הטועין שמסיתים אותו למשול בו. דהא הוא עשיר נגדו, ובוה שנמכר לו ונקרא אדונו הוי גבור ומושל עליו, ובוה שהעבד גנב חושב שכל האנושי שלו שצריך לבזותו ולהכניעו ולרדותו בכל האפשר בלא רחמים, וא"כ נמצא שבעבד שנמכר בגניבתו מסיתים להאדון ג' הדברים עשירות גבורה וחכמה להכניע ולרדות בהעבד. ולכן הקב"ה שרוצה לעקור מדות הרעות האלה, שעקירת אלו הוא יסוד קיום כל התורה כדבארתי, הקדים מצוה זו לכל המשפטים להראות שדעת התורה הוא התיפוך, שאף שהוא גנב וגם האדון גבור ועשיר ממנו, מ"מ לא יראה עליו שום התרוממות ולא ירדה בו בפרך ויהי טוב לו במאכל ובמשתה, שאף שהעבד לא שתה יין ולא אכל בשר מעולם ולא ישן על כר מ"מ עתה שהוא עבד אצל האדון צריך האדון ליתן לו מאכל ומשתה ודירה ומצעות כמו שנוהג האדון לעצמו ממש בלי שום גרעון, ואדרבה מחמת זה הוא לפעמים כקונה אדון לעצמו שמוכרח ליתן להעבד יותר [קידושין כ א], אף שבשכיר ובעני לא הקפידה תורה כ"כ, אך בעבד מחמת שמסיתין האדון ג' הדברים להרע ולהכניע להעבד, לכן צותה תורה בהיפוך ונטתה אל קצה השני כדי שלא יבוא לימשך אחר דעת יצרו הרע, ואדרבה ידע שהעשירות והגבורה אינו שלו רק של הקב"ה, וכן אין חכמתו חכמה האמתית רק דעת התורה, ולא ענשה את הגנב רק לתשלומין ולהמכר אם אין לו לשלם,

אבל כשנמכר שוב צריך ל טוב לו, ושלא להתגדל על גמ העבד לשוב בו והנה גם העבד כשגנב דברים הנ"ל, שהה לגנוב א"צ לילך ולעבוד גניבה בא לו בגלל, ותעו הגבורה, שמאחר ש"ל כח ציווי ה'. ועל שכל האנושי שפלוגי עשיר וכדומה שטו בני"א, וא"כ טעה גם בחכו וותר מחכמת התורה, ולכן לדוגו גם לכף זכות שבאכ באותו יום לא הזמין לו הק הוא וב"ב ולכן גנב, אבל כי יודע גודל החטא, ועל כן שלא יבוזו לגנב וגו' [משלי] אחד שגנב אפשר שאינו ר הי' יכול לעמוד בניסיון, וא לא הי'ל. אבל אחר שענ רוצה לצאת מתאדון, א"ו מחטאו והולך בדרכו הרעה ודעת עצמו שאינו חטא כל בזה, ולכן לא איכפת לי שי עבד, שהוא גנב, דאם גנב באותו רגע אז בודאי הי' ב למחות זכר העבירה מן העו לעשות כלום כי בע"כ ג נשאר בשום אופן עוד להיותו ומשנשאָר חזינן שאין סו נרצע לגנותו ע"ז שגנב. נרצע משום שאולי גנב מצו והנה לפ"מ שבארתי מובן עבד דמכניע את עצמו ב את חברו מחמת עשירותו, שהקב"ה אינו רוצה בזה, התורה כדבארתי. אך מתח

אבל כשנמכר שוב צריך לכבדו ולהשתדל שיהיה טוב לו, ושלא להתגדל עליו. ומתנהגה זו יתלמד גם העבד לשוב בתשובה שלימה.

והנה גם העבד כשגנב נכשל בטעות מהגי' דברים הנ"ל, שהוא חשב מאחר שיכול לגנוב א"צ לילך ולעבוד להרויח פרנסתו כי גניבה בא לו בנקל, ותעה מדרך הישר במדת הגבורה, שמאחר ש"ל כה לגנוב לא הקפיד על ציווי ה' ועל שכל האנושי מצא תירוצים הרבה שפלוני עשיר וכדומה שטועין בזה הרבה שיטות בנ"א, וא"כ טעה גם בחכמה שסמך על חכמתו יותר מחכמת התורה, ולכן התיר הגניבה. אך לדונו גם לכף זכות שבאמת לא טעה בזה, אך באותו יום לא הומין לו הקב"ה להרויח והי' רעב הוא וב"ב ולכן גנב, אבל בודאי הוא מתחרט כי יודע גודל החטא, ועל כזה אמר שלמה המע"ה שלא יבוזו לגנב וגו' [משלי ו ל], וא"כ כשנמצא אחד שגנב אפשר שאינו רע כ"כ רק שעתה לא הי' יכול לעמוד בנסיון, ואף כשנמכר מחמת זה לא הי' יכול להשתמט מזה כי מוכרח הוא לשלם ולא הי"ל. אבל אחר שעברו השש שנים ואין רוצה לצאת מהאדון, א"כ ניכר שאינו בוש מחטאו והולך בדרך הרעה לטעות אחר גבורתו ודעת עצמו שאינו חטא כלל ואין מה להתבייש בזה, ולכן לא איכפת לי' שידעו כולם, מזה שהוא עבד, שהוא גנב, דאם גנב רק מחמת מצבו הרע באותו רגע אז בודאי הי' בוש מחטאו והי' רוצה למחות זכר העבירה מן העולם, אך לא הי' יכול לעשות כלום כי בע"כ גמכר, אבל לא הי' נשאר בשום אופן עוד להיות עבד להזכיר החטא, ומשנשא'ר חזיגן שאין סובר זה לחטא. ולכן נרצע לגנותו ע"ז שגנב. אבל גנב אחר אינו נרצע משום שאולי גנב מצד הנסיון למלא נפשו. והנה לפי"מ שבארתי מובן מאד האיסור להיות עבד דמכניע את עצמו בשביל עניותו ומגדיל את חברו מחמת עשירותו, וכן כל הגי' דברים, שהקב"ה אינו רוצה בזה, שהוא קלקול לכל התורה כדבארתי. אך מתחלה ג"כ אינו נרצע

דשמא מצד דוחק מצבו נמכר, אבל לאחר ש שיש לו ממון שקבל עבור מכירתו, דהא לא הוציא לא על מזונותיו ולא על מזונות אשתו ובניו, דהאדון חייב גם במזונות אשתו ובניו, וגם העניקותו עתה שיוסיף לו לזמן רב עד שישלח לו הקב"ה פרנסה, ומ"מ אינו רוצה לצאת בשביל אהבתו ותאותו לאשתו השפחה שזילא ופרוצה לי', ולא איכפת לי' לחטא העבדות, לכן נרצע.

והנה ענין דלת שעושים לבית הוא כדי שיפתח וינעול כי צריך להכניס מה ומי שרוצה, ושלא להגיה ליכנס ולהכניס את מי שאינו רוצה. וא"כ הוא משל אמת להנהגת האדם שהקב"ה נתן לו הבחירה והיכולת לעשות כרצונו, ויש דברים שצריך לקרבם ויש דברים שצריך לרחקם, כגון היד צריכה להיות פתוחה ליתן צדקה וגמ"ח, וסגורה כשמתאזה להרים ידו על חברו וכדומה או כשמבקשין ליתן על דבר עבירה, וכן הרגל צריכה להיות פתוחה לילך לדבר מצוה וסגורה לדבר עבירה, וכן הלשון צריכה להיות סגורה ללה"י ורכילות ודברים בטלים ופתוחה לד"ת, וכן כל אבר ואבר כמבואר בפרטיות בתפלה זכה. ואם האדם יסמוך על דעתו או יוכל לעשות בהיפוך, כמו שאומרים הפתאים לפעמים כי מצוה היא להורגו ולמוסרו מחמת שנדמה לו שעשה איזה עול נגדו וכדומה, וכן שומעין לפעמים שאומרים על זה אסור לרחם וא"צ ליתן לו צדקה, וכדומה לכל דבר ודבר. אבל האדם היר"ש ושומר תורה ומצות הוא יפתח וינעול הדלת שהוא כח העשיה כרצון הקב"ה שהוא דרך התורה. והוא ענין משל מזונות שאצל הדלת שהם קבועים שאו אפשר לפתוח ולנעול הדלת, וכ"כ האדם אם המזונות שלו קבועים לילך בדרך התורה, בין החכמה שלו שהוא משל המשקוף שהוא למעלה, וכ"כ השכל והמחשבה הוא בראש למעלה ועיקר כל הדברים, ובין הגבורה שהוא משל מזונות ימין, שעיקר גבורה הוא בימין. כדכתיב [שמות טו ו] ימיגך הי' נאדרי

זרו
זוא
ידע
נות
זניו
כפי
והי'
כחו
כצו
ותו
זכר
כזה
ריך
לא
בתו
נמה
וצה
הוא
צוה
הוא
שיר
ולא
תה,
ולם
ודון
עות
עזו,
ודון
זכ
"כ,
רים
פוך
זשך
רות
מתו
את
לם,

בכת, ובין העשירות. שהוא משל מזוזות שמאל, שהרי שמאל מצד עצמה אין בו כח רק אם יש כת מחוץ לגופו המסייע אותו, וכ"כ הוא עשירות שהוא קנין חיצוני, (ולכן יש ליתן טעם קצת ששלחן בצפון [יומא כא ב] שהוא שמאל שמורה לעשירות, דמורה הוא פנים וא"כ צפון הוא שמאל), הכל ישעבד להשי"ת, ואז יפתח וינעול הדלת שלו למה שצריך כפי ציווי התורה.

וזהו מה ש"ל קצת טעם לנתינת הדם דפסח מצרים על המשקוף ועל ב' המזוזות, שבארתי בדרושי [שה"ג — תרפ"ו], שהפסח הוא להורות דרך החיים ע"פ דרך התורה, [ובל"ז הלא היא מצוה הראשונה שנתחייבו אז], וטעם נתינתם על המשקוף ועל ב' המזוזות שהוא לשעבד לעבודת השי"ת הכמה עשירות וגבורה. ולדורות — שיש תורה — צוה השי"ת לקבוע מזוזה שנכתב בה יחוד השם שבלעדיו אין שום כח כלל, ואין האדם בעבודתו מסייעו כלל, דזהו ענין יחוד האמתי ואהבת ה' ולמוד התורה ושכר ועונש להורות שזה יקבע גם על מזוזות נפשו ואז יוכל לפתוח ולנעול הדלת שלו דיעשה כציווי התורה. ומאחר שנתנו הדם על ב' המזוזות והמשקוף ושעבדו הכל לעבודת השי"ת נגאלו בזכות זה שיהיו בני חורין ויהי' להם הדלת של גופם שלהם, שהם יעשו כרצונם שהוא כרצון השי"ת, ולא יהיו עבדים לעבדים שמוכרחין לעשות רצון אדונם. וא"כ זה שהלך וקנה אדון לעצמו מראה שא"א למסור לו דלת לעצמו ולא יהי' ראוי ליגאל, ולכן ירצע בפניהם. ולכן גיחא זה שעיקר הרציעה הוא בדלת אף שנתנת הדם לא הי' על הדלת, שמראין לו שאינך ראוי להיות חפשי ברצון עצמך וברשותך כיון שאינך משעבד כחותיך לעבודת השי"ת ואתה מבקש אדונים עליך, וא"כ אין לך מזוזות ראויין לדלת, ולכן נרצע בפניהם.

והנה צריך להבין טעם למה שאסור למנות את ישראל [יומא כא ב], ויש ח"ו נגף מזה

כדכתיב בקרא [שמות ל יב], ומעשה שהי' בימי דוד [ש"ב כד טו]. וג"ל טעם הגון שבמנין משוין קטן וגדול, שגדול הדור נמנה רק לאחד ופחות שבפחותים נמנה ג"כ לאחד, וא"כ נתעורה ח"ו דין מ"ט לא השוו גם במעלה וזכויות כגדולי הדור מאחר שבמנין הם נמנין בשוה, ולכן אסור למנות ישראל שלא יעורר ח"ו דין על ישראל, כי בני עליה מועטיין, (ועובדא דצרפית ואליהו [מ"א יז יח ועל פי פס"ר פ"ג ג.] יוכיח). ורק כשנותנים מחצית השקל שצוה הקב"ה ועל פי מה שבאר הבינה לעתים [שם] בשם הקדמונים שדוקא מחצית השקל משום שהמצוה צריכה להיות משותפת דוקא, והברו ישרים מחצית הב', וזה להורות שכל עם ישראל הם עם אחד וצריכין זל"ז, וגדולת משה רבנו ע"ה הי' בשביל ישראל כדביאר רש"י על קרא [שמות לב ז] דלך רד וגו' עיי"ש, וא"כ נחשב מעשה אחד גם לחברו, כי כל העם ביחד יש להם גאונים. וצדיקים בעלי צדקה ומע"ט, ואלמלא עליא לא מתקיימין איתכליא כבחולין דף צב ע"א, והוי זכות הצדיקים גם על הע"ה, וכדכתיב [דברים לג ה וברש"י שם] ויהי בישרון מלך, אימתי ניכר הקב"ה למלך בישרון בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, פי' עם שאר העם כשהם באגודה אחת, עיי"ש בס' בינה לעתים, כבקטרת שחלבנה נחשב עם סממני הקטרת, וכאתרוג שערבה והדס ולולב ג"כ באגודה אחת, כדי שיהי' אחדות שלם ואז יוכלו למנות, דהא במצוה זו עושה שהגדולים צריכין להקטנים וזכות הגדולים נחשב גם להקטנים, ולכן יש למנותם ביחד ולהשוות בהמנין קטן וגדול. ולכן לענין מנין הוי דוקא מצות מחצית השקל כפר נפש.

ובמצוה חשובה זו הראה הקב"ה לבטל את העשירות בתכלית הבטול, שאף לא לקבל ממנו יותר למצוה זו, כמבאר בפיוט [יוצר לפי שקלים] קצין לבל יעזו מול מקהלים קרא לאמר הוני פדאני מעקולים. והטעם במצוה זו דוקא, משום שאפשר לטעות שקפידת ה' היתה

באיסור מנין משום שפוגעי למנותו במנין שוה עם ענין שו דוקא במצוה זו בטול על העש רבה הלזו שהוא לקרבנות יסוד ממנו יותר, כי הקפידא הי' הת"ח וצדיקים. וגם שלא יחשו א"א לקיים המצוה והוא העיקר פי' שקלים אף בזה"ז לבטל העי גדול לקיום מצות התורה כדב ישראל האחדות והאהבה בין בנינה לעתים בכע וקריאת זכור הוא לבטל עב הרשיע בזה יותר בעת ההיא שראו כל העולם גח שעשה הקב"ה להוציא את בני י"ס, כדחזקו הקרא [שמות טו אדום וכן רעדו אילי מואב ו וחיל אחזו יושבי פלשת וכל ד עמלק לא רצה להודות גם לו ועדיין כחש ואמר שרק בגבור ולכן חשב שהוא יותר חזק. וא עשה זה, אך דימה שהוא עוד כשטות אנשי הפלגה [בראשי שם]. ולכן צוה הקב"ה למחו שהגדיל והחשיב כ"כ כת האו הבל הבלים בעצם, וכך יחגך ג וגם יודע הקב"ה שלא יהיה נ סוף כל הדורות עד עת שיקי מן העולם, כי משרש נחש יצא מעופף [ישעי' יד כט]. ומצות קלקול הגבורה עד כמה מגיע רצה להודות אף למה שראה הגבורה, כי נצחוהו בהרמת כשכוונו ישראל לבן לאביהו א. והנה שאול המלך ע"ה וחשב שרק מצד גודל חטא והקב"ה העיד שגם הגדולים דל ויחוייבו מיתה ולכן צריך לעב

שה' בימי
 ונין משוין
 חד ופחות
 עורה ח"ו
 ת כגדולי
 ולכן אסור
 ל ישראל,
 ית ואליהו
 כית). ורק
 ה ועל פי
 הקדמונים
 וה צריכה
 חצית הב,
 זד וצריכין
 יל ישראל
 [דלך רד
 גם להברו,
 ו צדיקים
 מתקיימין
 ת הצדיקים
 רש"י שם]
 ב"ה למלך
 טי ישראל,
 חת, עיי"ש
 נחשב עם
 ולולב ג"כ
 ואו יוכלו
 לים צריכין
 להקטנים,
 המנין קטן
 צות מחצית
 לבטל את
 שאף לא
 כפיט [יוצר
 קהלים קרא
 במצוה זו
 ת ה' היתה

באיסור מנין משום שפוגעין בכבוד העשיר למנותו במנין שוה עם עניי שבועיים, לכן הראה דוקא במצוה זו בטול על העשירות שאף למצוה רבה הלזו שהוא לקרבנות יסוד העולם אינו נוטל ממנו יותר, כי הקפידא ה' רק בשביל כבוד הת"ח וצדיקים. וגם שלא יחשוב העשיר שבלעדיו א"א לקיים המצוה והוא העיקר. וזהו כונת קריאת פ' שקלים אף בזה"ו לבטל העשירות, שהוא יסוד גדול לקיום מצות התורה כדבארתי, ולחזק בלב ישראל האחדות והאהבה בין איש לרעהו, עיין בבינה לעתים בכעין זה.

← וקריאת זכור הוא לבטל ענין גבורה, שעמלק הרשיע בזה יותר מכל הגוים, דהא בעת ההיא שראו כל העולם גדול הנסים ונפלאות שעשה הקב"ה להוציא את בני"מ מצרים ובקריעת י"ס, כדהעיד הקרא [שמות טו טו] שגבהלו אלופי אדום וכן רעדו אילי מואב וישבי כנען נמוגו וחיל אחזו יושבי פלשת וכל העמים ירגזו, ורק עמלק לא רצה להודות גם למה שראה בעיניו, ועדיין כיחש ואמר שרק בגבורתם יצאו מצרים, ולכן חשב שהוא יותר חזק. ואולי הבין שהקב"ה עשה זה, אך דימה שהוא עוד יותר חזק כביכול, כשטות אנשי הפלגה [בראשית יא א וברש"י שם]. ולכן צוה הקב"ה למחות את זכר עמלק שהגדיל והחשיב כ"כ כה האגרוף אנושי שהוא הבל הבלים בעצם, וכך יחנך גם את בניו אחריו, וגם יודע הקב"ה שלא יהיה ממנו זרע טוב. עד סוף כל הדורות עד עת שיקיימו המצוה וימחו מן העולם, כי משרש נחש יצא צפע ופריו שרף מעופף [ישעי' יד כט]. ומצות זכור הוא להראות קלקול הגבורה עד כמה מגיע, שבשביל זה לא רצה להודות אף למה שראה בעיניו, והבליות הגבורה, כי נצחוהו בהרמת יד משה שהוא כשכונו ישראל לבן לאביהן שבשמים [ר"ה כט א]. והנה שאול המלך ע"ה [יומא שם] טעה וחשב שרק מצד גודל חטאם חייבין מיתה, והקב"ה העיד שגם הגדולים דלעתיד יהיו חוטאים ויחוייבו מיתה ולכן צריך לענשן כשיגדלו, אבל

הקטנים שעדיין לא הטאו ואין חייבין עונש למה יהרגו. ועשה ק"ו מעגלה ערופה [יומא כב ב] ששם חזינן שהקפידה התורה אף על נפש עובר עבירות, דהא יש מאמר חז"ל [ראה רש"י סוטה מה ב ד"ה לא בא] שאף שהנהרג ה' גזלן ומחמת זה נהרג מביאין עגלה ערופה, וא"כ איך יתכן להרוג בלא חטא, ולכן רק הגדולים שמחוייבין מיתה מצד חטאם אבל הקטנים אין להורגן, ורצה לפרש מצות התורה שלא כשמואל. והוא טעות גדולה שהרי מחיית עמלק הוא מצד מדותם הרעות שאף אין מתעוררין כאשר רואין נסים ונפלאות, ולכן צריך למחותם לגמרי אף הקטנים, שהעיד הקב"ה שג"כ יש להם מקור הרע ולא יועיל חנוך ישראל עליהם. ולכן בעגש ע"ז, ויצאה בת"קול ואמרה אל תצדק הרבה, כי צריך לעשות רק כתורה. [ולא דמי לעגלה ערופה דאף הרשע יכול לשוּב]. ותועלת זה יש גם לנו מקריאת פ' זכור לבטל הגבורה, [עיין בבינה לעתים מעין זה].

→ וקריאת פרה הוא לבטל חכמת עצמו, [עיין בבינה לעתים בכעין זה], כי חכמה האמתית הוא רק דרך חוקי התורה אף שהוא לפעמים ההיפוך מדעתו שנדמה לו על טמא טהור ועל טהור טמא, וצריך לבטל דעתו מפני דעת התורה כדבארתי במק"א [שה"ג — תרפ"ו]. ואז כשנבטל עשירות גבורה וחכמת עצמו ונדע שרק בדרך התורה צריך לילך נזכה להגאל כמו שזכינו להגאל במצרים בזה, שבשביל זה נתנו הדם על המשקוף וב' המוזוות כדבארתי, וזהו כונת קריאת פ' החדש. זהו ענין קריאת ארבע פרשיות אלו וסדרן ושייכותן זה לזה קודם הפסח, ותועלת היוצא מזה גם לנו.

והנה המן הרשע קלקל כ"כ מצד עשירותו וגדולתו, שעושרו של המן ה' לרעתו כבתנחומא שמחמת זה נתאוה שישתחוה לו גם מרדכי, וטעותו שלא לירא מהקב"ה המושיע את ישראל בכל צרותיהם היתה בטענה שישראל עם

אחד הם ואחדותם שלימה, ולכן כאשר אמר לו אהשוורש מסתפינא מאלקיו אמר לו המן שישנו מן המצות, וכשא"ל דאיתגהו רבנן ויגן זכותם, אמר המן לאידך גיסא כי עם אחד הן [מגילה יג ב], פ"י שבשביל זה יענשו גם רבנן עבור החוטאים. וכן שומעין אנו עד היום מאוה"ע שמחטיאין כל ישראל בשביל שראו ישראל אחד שגנב או רימה אחד כידוע. והוא ההיפוך משקלים ששם הראה הקב"ה שזכות הצדיקים מגין גם על החוטאים, ולהיפוך ח"ו לא, רק כשיכולין למחות [עין שבת נד ב גה ב], שאז הוא חטא עצמו. וזהו כוונת מאמר ר"ל שלכן הקדים שקליהן, שבוה הראה הקב"ה שהאחדות הוא לטובה שמחמת זה נחשב כל עם ישראל צדיקים בזכותם. וגם בהשקלים הראה הקב"ה בטול העושר שהוא הבל הבלים. והמן חטא ורצה למשול בעשירותו שהוא בשקליו ולקטרג על ישראל במעלת האחדות, ולכן בזכות השקלים נהרג המן והרבה רשעים עמו. וזכות השקלים הציילה את ישראל מצד האחדות ובטול העושר. וכשגם אנו גשעבד הכל לעבודת השי"ת כפי שיש להבין ממה שקראו לפנינו פ' שקלים זכור ופרה נזכה לגאולה האמתית, כמו שזכו אבותינו במצרים עי"ו, כפי שמובן ממה שקראו לפנינו פ' החדש, ע"י משיח בן דוד בב"א.

באמצע הדרוש הזכרתי איזה דברי התעוררות אודות צדקה לעניים וצורכי צבור — בניית מרחץ, וכן להתנדב לעשות ארון הקדש לכבוד ס"ת, והזכרתי מ"ר פ' משפטים [ל ה] על קרא וכי ימכור איש את בתו לאמה, אמר הקב"ה בת אחת היתה לי ומכרתיה לכם שאין אתם מוציאין אותה אלא חבושה בארון לא תצא וגו' נהגו בה כבוד ששביתם אותה מאצלי עכ"ל המדרש. והוא מאמר פלאי למה קורא שהיא חבושה בארון. וצ"ל שכונת חז"ל על זמן הזה בעוה"ר שלומדי תורה מועטין, שלא כדורות שלפנינו שלמדו הרבה, וזה ה"י כבוד התורה גדול מאד שהכל מתעסקין בה, ואז אינו נקרא שהיא חבושה בארון שהרי אדרבה לומדין אותה בביה"מ ובבית ובכל מקום, ואז אין קפידיא כ"כ שיהי ארון הקדש יפה מאד, דמכבדין את התורה בהלמוד שזהו העיקר, אבל בעוה"ר עתה שנתמעטו לומדי תורה וא"כ ח"ו נקרא שהיא חבושה בארון, ולכן לכה"פ צוה הקב"ה לנהוג עמה כבוד בחבישותה להראות שעכ"פ היא העיקר, והוא שנעשה אה"ק יפה והדור. וזה יעורר לנו לכבדה כבוד האמתי שהוא להגות בה בכל עת ללמוד וללמד, ונזכה בזכות זה לבנין בית הבחירה וארון הקדש וכפורת וכו' וב"ק וכל כלי המקדש וקרבנות בב"א.

בעה"י. מה שדרשתי בסיום פ' תולדות [תרפ"ו].

בסוף הוריות [יג א] אי ממזר ת"ח קודם לכ להבין מה ששייך סדר הי דהוא שייך רק להחומר, ובשלמא ת"ח קדים מחמת כי חכם שמת אין לנו כיוצא לו ללמוד ממנו, אבל קדימה להעולם צורך בהם יותר קדימה זו בחיות להחומר. כגון לברך ראשון ולקרוא דצריך לכבד מעלת הכהן לכאורה אינו ע"ד צריך להבין מה שהתו כל הובחים שנובחו ש לא הזכיר דיני הבאת הקרבן החילוק בין כל הקרבנות לבעלים לשם חובה לחטאת שטעמי התורה געלמים ממג לומר ע"ד הרמז והמוסר רש' בזה. עוד איתא בתנחומא ילמדנו רבינו על מה היו שנה ר' חייא בר אבא בשם שלמים מביא שלום לעולם השלום שבשעה שנתטלטלו ליד אבימלך ונתעברה ביצח וכו' מאבימלך או מפרעה וכו'. והוא תימה גדולה מא שלמים לכו